

HOLLÁN MIKLÓS – PALLAGI ANIKÓ

KÖZREND ÉS KÖZBIZTONSÁG, KRIMINÁLPOLITIKA VÁLASZOK A BŰNÖZÉSRE

SZAKANYAG E-LEARNING-KÉPZÉSHEZ

KORMÁNYZATI TANULMÁNYOK

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Vezető- és Továbbképzési Központ

Szerzők:

© Dr. Hollán Miklós PhD, tudományos főmunkatárs,
MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézete;
egyetemi docens, NKE RTK

© Dr. Pallagi Anikó PhD, egyetemi adjunktus, NKE RTK

Szakmai lektor:

© Dr. Ambrus István

Szakmai szerkesztő:

Dr. Somogyi-Lovas Beatrix

Olvasószerkesztő:

Kiss Eszter

Kiadja:

© Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2018.

Felelős kiadó:

Prof. Dr. Kis Norbert
Dékán

* * *

A kiadvány a

KÖFOP-2.1.1-VEKOP-15-2016-00001

**„A közszolgáltatás komplex kompetencia,
életpálya-program és oktatás technológiai fejlesztése”**
című projekt keretében készült el és jelent meg.

NEMZETI
KÖZSZOLGÁLATI
EGYETEM

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFÉKTETÉS A JÖVŐBE

TARTALOM

I. modul: A kriminálpolitika fogalma és felosztása	5
1. A kriminálpolitika fogalma	5
1.1. A fogalom megjelenése és fejlődése	5
1.2. A kriminálpolitika jelenlegi fogalma	7
2. A kriminálpolitika részterületei	11
2.1. A kriminálpolitika felosztása.....	11
2.2. A büntető igazságszolgáltatási politika felosztása.....	13
3. A kriminálpolitika tudománya	15
II. modul: A kriminálpolitika irányzatai	17
1. Az egyes kriminálpolitikai irányzatok kialakulása	17
1.1. Az ún. klasszikus iskola	17
1.2. Az elkövető központú irányzat	17
1.3. Áldozatközpontú kriminálpolitika	18
1.4. Közvetítő iskola.....	19
2. Napjaink kriminálpolitikai irányzatai.....	19
III. modul: A kriminálpolitikai erőtér és annak szereplői	21
1. A hazai kriminálpolitikai erőtér	21
1.1. Az Országgyűlés.....	21
1.2. A Kormány (és különösen az igazságügyért felelős miniszter).....	22
1.3. A köztársasági elnök.....	23
1.4. Alkotmánybíróság	23
1.5. A jogalkalmazók	25
1.6. A pártok, vállalkozások és a média.....	25
1.7. Civil szervezetek	26
1.8. A tudomány képviselői	26
2. A nemzetközi (európai uniós) kriminálpolitika intézményei és eszközei.....	27
2.1. A kriminálpolitika nemzetközi dimenziója	27
2.2. Az EU kriminálpolitikája	28

IV. modul: A büntetőpolitika alapkérdései és változásai	33
1. Előkérdés: a bűnözés okai.....	33
1.1. A biológiai és pszichológiai elméletek.....	34
1.2. Kriminálpszichológiai irányzatok	35
2. A büntetőpolitika alapkérdései	37
2.1. A felelősség alapja	37
2.2. A szankció célja	41
3. A büntetőpolitika változásai	45
3.1. Változások a büntethetőség tekintetében	46
3.2. A szankciók tekintetében.....	48
V. modul: Az új büntetőkódex büntetőpolitikai szemmel	50
1. Az új kódex megalkotásának indokoltsága.....	50
2. A kódex újdonságai.....	54
3. A büntetőjogi felelősség kiterjesztése és szűkítése	55
3.1. Szigorítás és enyhítés	55
3.2. Az új kódex és a hazai büntetőpolitikai érotér	58
3.3. Az új kódex és a nemzetközi (Európai Unió) kötelezettségek, külföldi példák.....	59
Bibliográfia	62
Jogszabálytár	73

I. MODUL

A KRIMINÁLPOLITIKA FOGALMA ÉS FELOSZTÁSA

(DR. PALLAGI ANIKÓ)

1. A KRIMINÁLPOLITIKA FOGALMA

1.1. A FOGALOM MEGJELENÉSE ÉS FEJLŐDÉSE

A XIX. században élt filozófus, Ludwig Andreas Feuerbach szerint a kriminálpolitika olyan „törvényalkotói állambölcsesség, amelynek feladata a büntetőjog megalkotásának előkészítése”.¹ A XX. század fordulójának leginkább elismert büntetőjogásza, Franz von Liszt szerint a kriminálpolitika azoknak az alapelveknek összességéeként határozható meg, amelyek alapján az állam a büntetőjogi büntetéssel és az ezzel rokon intézmények segítségével harcot folytathat a bűnözés ellen.² Robert von Hippel a kriminálpolitikát a büntetőjog hatékonyságát növelő eszközök és módszerek összességéeként határozta meg.³ Szerinte a kriminálpolitika a büntetőjog hatásosságának célszerűségi szempontok alapulvételével való tárgyalása, ami felveti a büntetőjog használhatóságának és megjavításának kérdését a jövőre nézve.⁴ Zipf a büntető-igazságszolgáltatási rendszerre vonatkozó elképzelések kialakításaként és megvalósításaként definiálja a kriminálpolitikát.⁵ A XX. század második felének egyik legnagyobb büntetőjogtudósa, Hans-Heinrich Jeschek kriminálpolitika alatt azt érti, hogyan alakítható ki a büntetőjog a legcélszerűbben, tehát úgy, hogy alkalmas legyen a társadalom védelmének ellátására.⁶

1 Feuerbach (1847) 40. o.

2 Liszt (1905) 292. o.

3 Hippel (1925) 534. o.

4 Hippel (1932) 64. o.

5 Zipf (1980)

6 Jeschek (1978) 16. o.

Megjelenik a kriminálpolitika fogalmának olyan bővülése is, amely már nem kizárólagosan az állami (büntetőjogi) eszközökre összpontosít. Így pl. Kaiser a kriminálpolitika körébe bevonja mindazokat a társadalmi stratégiákat és taktikákat, amelyek célja a bűnözés kontrollja.⁷ Peters definíciója szerint a kriminálpolitika az állam és az ebbe bevont társadalmi szervezetek tevékenysége, amelyek célja a bűnözés megakadályozása, kedvezőtlen hatásainak mérséklése.⁸

A XIX. és XX. század fordulójának hazai tudományban Finkey Ferenc szerint a kriminálpolitika feladata a büntetőtörvények javítása, amelynek keretében a törvényhozás számára elfogadható javaslatokat kell tenni a bűnözés elleni hatékonyabb küzdelemben.⁹ A XX. század egyik legnagyobb magyar büntetőjogtudósa, Angyal Pál véleménye szerint a kriminálpolitika egyrészt a fennálló tételes jogot bírálja, másrészt megteremti a bűnözés elleni állami és társadalmi küzdelem helyes taktikájának elméleti alapjait.¹⁰ Vámbéry a büntetőpolitikát a büntető törvényhozást előkészítő tudományként és a bűnözés ellen folytatott küzdelem taktikájaként határozza meg.¹¹ Hacker Ervin egyrészt a tételes büntetőjog kritikáját és megjavítását tartja a kriminálpolitika feladatának, másrészt úgy ítéli meg, hogy a szociálpolitikával együttműködve kell a kriminalitást enyhíteni.¹²

Kádár Miklós és Kálmán György szerint a bűnügyi politika (kriminálpolitika) azokat a lehetőségeket kutatja, amelyek a bűnözés megelőzésére és leküzdésére rendelkezésre állhatnak, azokat az elméleti és gyakorlati tapasztalatokat rendszerezi, amelyek felhasználásával az államhatalom folytatja a harcot a bűnözés ellen.¹³ Vigh József a kriminálpolitikát elvek, elvárások összességéként definiálja, amelyek megmondják, hogy milyen társadalomra veszélyes magatartásokat kell bűncselekménnyé nyilvánítani, illetve a bűnözésre történő állami és társadalmi reagálás módját, a bűncselekmények miatti felelősségrevonás, a szankciók alkalmazásának és a bűnmegelőzés eszközeinek meghatározását.¹⁴ Békés Imre szerint a kriminálpolitika egyrészt az állam általános politikája része, amely során a kriminálpolitika a büntető törvényhozást irányítja. Másrészt azonban a kriminálpolitika fogalomkörébe beletartozik a büntető igazságszolgáltatás „önirányítása”, azaz a bíróságok egységes ítélkezési gyakorlatának a Legfelsőbb Bíróság (ma: Kúria) által történő elvi irányítása, valamint a büntetés-végrehajtás

7 Kaiser (1976) 57. o.

8 Peters (1932) 12–13. o.

9 Finkey (1902) 6. o.

10 Angyal (1909) 10. o.

11 Vámbéry (1913) 56. o.

12 Hacker (1941) 3. o.

13 Kádár/Kálmán (1966) 96. o.

14 Vigh (1995) 89. o.

területére vonatkozó állami célkitűzések teljesítése, továbbá része a társadalom szervezeti és a hatóságok által folytatott bűnmegelőzés is.¹⁵

1.2. A KRIMINÁLPOLITIKA JELENLEGI FOGALMA

A kriminálpolitika a bűncselekményként minősülő vagy annak minősítendő cselekményekkel szembeni eredményes és hatékony fellépés eszközeinek kialakítására, fejlesztésére és azok értékelésére vonatkozó szakpolitika. Fogalmának meghatározásához szükséges

- › az alapfogalom (a politika) jelentésének (legalább vázlatos) megvilágítása, illetve
- › a speciális elem (a bűncselekményekre vonatkozás) meghatározása.

1.2.1. A politikai elem

A politika önmagában is vitatott jelentésű fogalom. A következőkben ennek kapcsán csak azokat a kérdéseket mutatjuk be, amelyek a kriminálpolitika fogalmának megértéséhez szükségesek.

A politika tágabb értelemben a görög városállam (*polis*) ügyeivel, a közügyekkel való foglalkozást jelent, mindent tehát, ami túlterjed a magánélet területén (*Arisztotelész*). A későbbiekben *Machiavelli* a politikát az államhatalom (főhatalom) megszerzéséért és megtartásáért folytatott harcként értelmezi. A felvilágosodás idején megjelent felfogás a politikát is jogintézményekben gondolkodva vizsgálja, sőt a társadalmi viszonyokat is szerződés formájában képzelik el (*Locke*, *Montesquieu*, *Jean-Jacques Rousseau*). Ennek a jogias politika-felfogásnak a továbbélése a német kultúrkörben jelentkező *legalizmus*, amely szerint csak az tartozik a politika világához, ami törvényes állami intézmények kerete közt zajlik. Az ezzel szembenálló *szociológiai nézőpontú politikai gondolkodás* alapján nemcsak az állami intézmények keretei között zajlik politika, hanem a társadalom egészében. Így *Max Weber* német gondolkodó a politikához empirikusan viszonyult, úgy gondolta, ennek is vannak törvényszerűségei, mint a természeti jelenségeknek, a tudomány célja pedig azokat feltárni és leírni. A mai magyar politikatudomány a politikát a hatalom, az érdek és az akarat összességéként írja le. Így *Gombár Csaba* meghatározása szerint „[a] politika társadalmi érdekcsoportok harca az államhatalom megszerzéséért, megtartásáért, befolyásolásáért, az érdekek érvényesítése szempontjából.”¹⁶

15 Békés (2010) 35. o.

16 A politika különböző jelentéseire megközelítéseire lásd Szabó (2015), illetve különösen a közpolitikára Gajduscheck (2002).

Az angol nyelvben a politikával kapcsolatban három kifejezést használnak, amelyek nagyon találóan írják le (és egyben különítik el) ennek a komplex jelenségnek különböző oldalait. Így a *politics*: a politika cselekvő (konfliktusos) oldala (pl. választási küzdelmek, kormánypárt és ellenzék küzdelme), a *polity*: a politikai intézmények világa (pl.: Amerikai Egyesült Államok Kongresszusa, Legfelsőbb Bírósága), míg a *policy*: az ágazati politikák (pl. gazdaságpolitika, szociálpolitika), ennek keretében célok meghatározása, eszközök megjelölése, a végrehajtás ellenőrzése.

- › A kriminálpolitika szakpolitika, így elsősorban a politika fogalmának szakpolitikai megközelítéséhez (*policy*) kapcsolódik. A kriminálpolitika – más szakpolitikákhoz hasonlóan – egy meghatározott társadalmi problémára (bűnözés) vagy annak egy szeletére (pl. uzsora, idősök elleni támadások) reagál, illetve annak megoldását keresi a bűnözés elleni eszközök eredményes és hatékony kialakítása révén. Ha a megoldás a bűnözés megszüntetése nem is lehet, a kriminálpolitika célja a bűnözés mennyiségnek csökkentése, illetve a kevésbé veszélyes deliktumok felé való elmozdítása.¹⁷

A bűnözés megelőzésének eredményes és hatékony módszereire vonatkozó nézetek különféle lehetnek, így a kriminálpolitika részét is képezi az egyes (egymással nem feltétlenül harmonizáló) elképzelések, megoldási módok viszonyának meghatározása, azok szembeállítása, a legjobb megoldás kiválasztása, illetve ezek megvitatása is.

- › A kriminálpolitika erősen kötődik a politikai intézmények (*polity*) világához is. A büntető igazságszolgáltatás az állam monopóliuma, így erre a részterületre vonatkozó kriminálpolitika mindig állami intézmények döntéseiben (végső soron a büntetőtörvényekben) jelenik meg.¹⁸ Ettől függetlenül azonban kriminálpolitikai nézetei, elképzelései – a büntető igazságszolgáltatás kialakítására vonatkozóan is – lehetnek más szereplőknek (civil szervezeteknek, tudományos műhelyeknek) is. Ezen utóbbiak az állami intézmények kriminálpolitikájának (akár tétlenségének) kritikáját fogalmazzák meg, illetve az állam (ezen belül is elsősorban a törvényhozó) befolyásolására irányulnak. Ennek jó példája hazánkban azon küzdelem, amely a családon belüli erőszak külön tényállásban való nevesítésére irányult.¹⁹ A kriminálpolitika tehát az uralkodó nézet szerint a büntető igazságszolgáltatás kialakítására vonatkozóan sem kizárólag állami tevékenység lehet.

17 Korinek (2007) 473. o.

18 Pl. Wiener et. al. (2003) 14., 16. o., Ligeti (2009) 60., 62.

19 Vö. Ambrus (2014).

A bűnmegelőzés és áldozatsegítés kriminálpolitikája terén az érdemi döntéseknek csak egy részét hozzák meg az állami szereplők. Ilyen pl. a 2005. évi CXXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről, illetve a 115/2003. (X.28.) OGY határozattal elfogadott Társadalmi Bűnmegelőzés Nemzeti Stratégiája. Ebben a körben a piaci szereplők vagy civil szervezetek nemcsak az állam cselekvőségét befolyásolhatják, hanem a bűnmegelőzésre és áldozatsegítésre vonatkozó saját kriminálpolitikai döntéseket hozhatnak. Így pl. a kriminálpolitikai eszköz egy olyan belső kontroll-mechanizmus kialakítása, amely a vállalati érdeket az alkalmazottakkal szemben részesíti védelemben, ahogy az elítéltek egyházi utógondozása, illetve az áldozatok civil szervezetek általi támogatása is.

- › A kriminálpolitika – ugyan távolabbról, de – kapcsolódik a politikának a hatalom megszerzésére törekvő eleméhez (*politics*) is. A politikusok ugyanis a bűnözés elleni küzdelmet bevonják a társadalom (és a választások) megnyerésének eszköztárába is, amivel szükségképpen beköszöntött a populáris kriminálpolitikai teóriák kora.²⁰ Napjainkban minden olyan jelenség, amely a politikai közvéleményt legalább időlegesen foglalkoztatja, előbb vagy utóbb büntetőjogi intézkedések elfogadását vonja maga után. A politikusok pedig minden, a közvéleményt felkavaró bűnesetet követően fellépnek a fokozott büntetőjogi beavatkozás, a szigorúbb szankcionálás érdekében.²¹ Az ilyen büntetőpolitikai stratégia legfeljebb egy szimbolikus üzenet („a politikusok kézben tartják a dolgot”) a bűnözéstől való félelemben élő lakosság számára.²²

1.2.2. A bűncselekményekre vonatkozás

A kriminálpolitika specifikuma tehát az, hogy a politika a bűncselekmények elleni fellépésre (hátrányaik mérséklésére) irányul.

A kriminálpolitika egyik része a már bűncselekménynek minősülő cselekmények büntetőjogi szabályozásához kötődik. Ide sorolható a kriminálpolitika kritikai funkciója (a hatályos büntetőjog bírálata), illetve a bűncselekményekkel szembeni fellépés más eszközeinek kialakítására (pl. polgárőrség, lakossági figyelőszolgálat felállítására) vonatkozó javaslatok.

Ebben a vonatkozásban a kriminálpolitika fogalmi köre a büntetőjogi beavatkozás adott korban és országban fennálló terjedelméhez igazodik. Voltak ugyanis olyan időszakok, amikor

20 Korinek (2007) 475-476., 478. o.; Gönczöl (2002) 198. o.

21 Ligeti (2009) 65. o.

22 Korinek (2007) 479. o.

bűncselekménynek minősült például a közveszélyes munkakerülés, illetve a manapság teljesen elfogadott gazdasági-kereskedelmi tevékenység folytatása (üzérkedés).

A kriminálpolitika része azonban nyilvánvalóan annak megvitatása is, hogy milyen cselekményeket kellene, illetve milyen magatartástípusokat nem indokolt a továbbiakban bűncselekményként büntetni. Kriminálpolitika tehát az arról szóló vita is, hogy a kábítószer-fogyasztás legyen-e bűncselekmény, illetve az is, hogy a büntetőjog rendelje-e büntetni azokat, akik a visszafizetés szándékával vesznek fel hitelt, de a hitelnyújtót munkabérük mértéke tekintetében megtévesztik.

A kriminálpolitika fogalmának hatókörén kívül esik azonban minden olyan kedvezőtlen társadalmi jelenség elleni fellépés megtervezése, amelyek nem minősülnek bűncselekménynek, és amelyek vonatkozásában nem is merül fel (legalábbis komolyan) a bűncselekményként való büntetni rendelés.

A kriminálpolitika körébe nemcsak a büntető igazságszolgáltatási eszközökre vonatkozó elképzelések, (viták) intézkedések tartoznak, hanem azok is, amelyek a bűnözéssel szemben a büntetőjogon kívüli eszközökkel (pl. lakossági figyelőszolgálat felállítása) lépnének fel. A kriminálpolitikai körébe természetesen csak az olyan intézkedésekkel kapcsolatos vita tartozik bele, amelyeket kifejezetten és elsődlegesen a bűncselekmények megelőzése végett alkalmaznak.

Természetesen más állami szakpolitikák (így különösen a gazdaság-, szociális- vagy az oktatáspolitikák) is hathatnak a bűnözés megelőzésére (nem is kis mértékben), de ezek intézkedései (pl. gazdaságélénkítő vagy szociális támogatások, tankötelezettség előírása) nem tartoznak a kriminálpolitika körébe. Érdekes azonban utalni arra is, hogy e politikáknak nemcsak bűnözést csökkentő, hanem azok elhibázott megvalósítása esetén akár bűnözést serkentő szerepe is lehet, különösen az olyan támogatásokkal való visszaélések vonatkozásában, amelyek a gazdaságélénkítést vagy szociális célokat szolgálnak.

2. A KRIMINÁLPOLITIKA RÉSZTERÜLETEI

2.1. A KRIMINÁLPOLITIKA FELOSZTÁSA

A bűncselekményekkel kapcsolatos állami beavatkozásnak többféle (és egyidejűleg is alkalmazható) eszköze van, ilyenek

- › a büntető igazságszolgáltatási rendszer működése (büntetőtörvények megalkotása, bíróságok, ügyészség, rendőrség, börtönök és pártfogó felügyelői szolgálat működtetése),
- › bűnmegelőzési intézkedések (információs kampányok, állami támogatás vagyoni védelmi eszközök beszerzéséhez),
- › a bűncselekmény által okozott hátrányok mérséklése (az áldozatok támogatása).

Erre figyelemmel a kriminálpolitika része

- › a büntető igazságszolgáltatási politika,
- › a bűnmegelőzési más eszközeire vonatkozó politika,
- › az áldozatvédelem más eszközeire vonatkozó politika.²³

A három fogalom kapcsolata sajátos, hiszen a bűncselekmények megelőzése, illetve az áldozatok kártalanítása a büntető igazságszolgáltatás egyik célja is, azonban mindkét célkitűzésnek lehetnek a büntető igazságszolgáltatáson kívüli eszközei is. A büntető igazságszolgáltatásnak azonban vannak olyan céljai is, amelyek a kriminálpolitika másik kettő területén nem érvényesülnek, ilyen különösen a megtorlás.

A bűncselekmények megelőzését szolgálja a büntetőeljárás kódex azon rendelkezése, hogy a bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság a bűncselekmény elkövetését közvetlenül lehetővé tevő, a büntetőeljárás során megállapított okokról és körülményekről a további bűncselekmények megelőzése végett, ha ez szükséges, haladéktalanul, de legkésőbb az eljárása befejezésekor tájékoztatja a bűnözés megelőzésére illetékes állami vagy önkormányzati szervet.²⁴ A bűncselekmények megelőzését szolgálja a büntető igazságszolgáltatás működésén kívül az, hogy gyermekvédelmi és gyámügyi feladatkörében eljáró fővárosi és megyei kormányhivatal a bűnelkövetés, illetve a bűnisméltés megelőzését célzó feladata ellátása

²³ Ligeti (2009) 61. o.

²⁴ Be. 63/A. § (1) bek.

során „tájékoztatást kér és nyilvántartást vezet az állam, a helyi önkormányzat, az egyházi jogi személy, más jogi személy, illetve az általuk fenntartott intézmények által a bűnelkövetés vagy a bűnisméltés megelőzése céljából indított programokról”, illetve „illetékességi területén összehangolja a gyermekek számára indított bűnmegelőzési programokat”.²⁵

A bűncselekmények sértettjét a büntetőeljárás során különböző jogok illetik meg, így a sértett jogosult arra, hogy egyes az eljárási cselekményeknél jelen legyen, az eljárás őt érintő irataiba betekintsen, az eljárás bármely szakaszában indítványokat és észrevételeket tegyen, büntetőeljárás jogairól és kötelességeiről a bíróságtól, az ügyésztől és a nyomozó hatóságtól felvilágosítást kapjon.²⁶ A sértett magánfélként a terhelttel szemben azt a polgári jogi igényt érvényesítheti, amely a vád tárgyává tett cselekmény következtében keletkezett.²⁷ A polgári jogi igényt bizonyos kivételekkel a bíróság az ítéletben lehetőleg érdemben bírálja el; annak helyt ad, vagy azt elutasítja. Ha ez jelentékenyen késleltetné az eljárás befejezését, valamint a vádlott felmentése esetén, vagy ha az indítványnak a büntetőeljárásban való érdemi elbírálását más körülmény kizárja, a bíróság a polgári jogi igény érvényesítését egyéb törvényes útra utasítja.²⁸ A bűncselekmények sértetteinek segítségét szolgálja a büntető igazságszolgáltatás működése során az a rendelkezés is, hogy az élet, a testi épség és az egészség elleni szándékos, ötévi vagy azt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény (Btk. XV. Fejezet), valamint a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény (Btk. XIX. Fejezet) sértettje jogosult arra, hogy kérelmére értesítsék az előzetesen letartóztatott szabadon bocsátásáról vagy szökéséről, az elítélt véglegesen vagy feltételelesen történő szabadon bocsátásáról és a szabadságvesztés végrehajtásának félbeszakításáról, továbbá szökéséről, valamint javítóintézeti nevelés esetén a fiatakorú végleges vagy ideiglenes elbocsátásáról, vagy a javítóintézet engedély nélküli elhagyásáról.²⁹

A bűncselekmények sértetteinek és más áldozatainak védelmét szolgálja a büntető igazságszolgáltatás működésén kívül az, hogy azon természetes személyt, aki a bűncselekmény közvetlen következményeként sérelmet, így különösen testi vagy lelki sérülést, érzelmi megrázkódtatást, illetve vagyoni kárt szenvedett el (a továbbiakban együtt: áldozat) áldozatsegítő szolgáltatás és állami kárenyhítés (a továbbiakban együtt: támogatás) illeti meg.³⁰

25 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 5/A. § (1) bek. a) és d) pont.

26 Be. 54. § (2) bek.

27 Be. 54. § (2) bek.

28 Be. 335. § (1) bek.

29 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 5/A. § (4) pont.

30 2005. évi CXXXV. törvény 1. §.

A bűnmegelőzési, illetve a bűncselekmények sértettjeinek (áldozatainak) támogatását szolgáló intézkedések akkor is alkalmazhatók, ha a büntető igazságszolgáltatás gépezete nem kerül (nem kerülhet) mozgásba. Így a gyermekvédelmi és gyámügyi feladatkörében eljáró fővárosi és megyei kormányhivatal a bűnelkövetés, illetve a bűnisméltés megelőzését célzó feladata ellátása érdekében a büntetőjogi felelősségre nem vonható 12, illetve 14 év alatti elkövetők ügyében szakmai támogatást nyújt a gyámhivatalnak és a család- és gyermekjóléti szolgálatnak, illetve a család- és gyermekjóléti központnak a kiskorú, illetve családja részére nyújtandó segítségre vonatkozóan, továbbá kezdeményezi a szükséges gyermekvédelmi intézkedéseket, és ezek végrehajtását ellenőrzi.³¹ Az áldozatsegítő támogatás pedig az áldozatot akkor is megilleti, ha a büntetőeljárás megszüntetésére, illetőleg a vádlott felmentésére gyermekkor, kóros elmeállapot, kényszer vagy fenyegetés, tévedés, jogos védelem, végszükség vagy előjáró parancsa miatt került sor, illetve az eljárás megszüntetésére büntethetőséget megszüntető ok miatt került sor.³²

2.2. A BÜNTETŐ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSI POLITIKA FELOSZTÁSA

A büntető igazságszolgáltatási politika tehát azokat a nézeteket, vitákat és döntéseket öleli fel, amelyek a következőkre vonatkoznak:

- › bűncselekmények büntetni rendelése és szankcionálásuk mértéke (az anyagi büntetőjog szabályozása),
- › a büntetőeljárás szabályozása (ún. alaki büntetőjog) és működtetése,
- › büntetés-végrehajtás szabályozása és működtetése.

A büntető igazságszolgáltatási politika fenti három területe szorosan összefügg. A kiinduló kérdése a büntető anyagi jogi kérdések (bűncselekmények és szankcióik) szabályozása. Büntetőeljárást ugyanis csak olyan cselekmények gyanúja miatt lehet folytatni, amelyek bűncselekménynek minősülnek. Végrehajtani pedig csak olyan szankciókat lehet, amelyeket az anyagi büntetőjog a bűncselekmény szankciójaként szabályoz, és büntetőeljárásban szabtak ki (alkalmaztak).

31 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 5/A. § (1) bek. k) pont

32 2005. évi CXXXV. törvény 1. § (3) bek.

- › Az anyagi büntetőjog tekintetében kriminálpolitikailag elsősorban az a kérdés merül fel, hogy mely emberi magatartások érdemelnek bűncselekményként való büntetni rendeltetést. Azt már igen korán felismerték, hogy abban a kérdésben, hogy „mi legyen büntetendő és mi nem, épp olyan kevésbé lehet minden időre, mint minden országra kiterjedő választ adni. Valamely társadalom anyagi és szellemi kultúrájának összessége, a társadalmi osztályok hatalmi viszonyainak egyensúlya lehet csak mértéke a büntetőjog által nyújtott védelem határainak.”³³

Ezt követően tisztázandó, hogy a büntetni rendelt cselekményekre milyen büntetést (intézkedést) szükséges alkalmazni (szabadságvesztés, pénzbüntetés, vagyonelkobzás). Ezt követően a harmadik kérdés az, hogy mekkora legyen ezen szankciók fenyegető mértéke, illetve a bíróságnak ezek kiszabásánál milyen mérlegelési jogot érdemes biztosítani.

A kriminálpolitika ezen anyagi büntetőjogra vonatkozó részét szokták szorosabb értelemben *büntetőpolitikának* nevezni.

- › A büntetőeljárás körében elsősorban az merül fel kriminálpolitikai kérdésként, hogy milyen szervek járjanak el a bűncselekmények felderítése és elbírálása során. Legyenek-e laikus bírák vagy csak szakképzett jogászok. A vádemelésről az ügyész döntsön vagy egy külön bírói szervezet (vizsgálóbíró)? Milyen legyen az egyes szervek közötti funkciómegosztás, pl. a nyomozást az ügyész mennyiben irányítsa és felügyelje, az ügyészség független szervként működjön-e vagy a kormánynak alárendelten? Hogyan lehet összehangolni az egyéni jogok védelmét és a hatékony eljárást pl. az előzetes letartóztatás szabályozása során? Milyen lehallgatásból eredő bizonyítékokat lehet elfogadni, ha azt (pl. bírói engedély nélküli) állami szerv vagy az érintett tudta nélkül magánszemély végzi? Mi a célja az eljárásnak: az igazság felderítése vagy a vád tárgyává tett cselekmény elbírálása, mit tehet a bíróság, ha gyanítja, hogy súlyosabb bűncselekmény (is) történt, mint amiért az ügyész a vádlott felelősségre vonását kéri? Hogyan lehet egyszerre biztosítani az eljárás időszerűségét és az alapos döntést? Milyen mértékben kell jogorvoslatot biztosítani a téves döntések kiküszöbölése végett, pl. az elsőfokú bíróság döntését egy vagy két bíróság bírálhatja felül, legyenek-e vagy vannak-e, és ha igen, milyen lehetőségeik a különböző tévedések korrekciójára?

33 Vámbéry (1913) 58-59. o.

- › A büntetés-végrehajtás körében kriminálpolitikai kérdésként elsősorban az merül fel, hogy mekkora lehet az elítéltek jogainak korlátozása a büntetés-végrehajtás rendje érdekében. Hogyan lehet összeegyeztetni a biztonság és a nevelés-gyógyítás célkitűzéseit, különös tekintettel az elítélt későbbi társadalmi beilleszkedésére? Miként kell az elítéltek különböző mértékben veszélyes csoportjait megkülönböztetni? Milyen legyen a büntetés-végrehajtási intézetek és a bíróságok közötti feladat-megosztás, pl. ki döntjön a feltételes szabadságra bocsátásról, magánzárkáról stb. Milyen szervek lássák még el a büntetés-végrehajtás felügyeletét (ügyész, ombudsman) és mi legyen a feladatuk? Hogyan működjenek közre a büntetés végrehajtásában a gazdálkodó szervezetek (munkáltatással, magánbörtönök fenntartásával)? Milyen feladatuk van az elítéltek támogatásában (utógondozásában) az egyházaknak és a civil szervezeteknek?

3. A KRIMINÁLPOLITIKA TUDOMÁNYA

Abban mindenki egyetért, hogy a kriminálpolitika politika, az viszont már erősen vitatott, hogy ezzel együtt tudomány-e. Számos szerző ezt tagadta, míg mások szerint „tudományág a kriminálpolitika, amikor mint »ismeretrendszer« vizsgáljuk, de gyakorlati tevékenység is, amelyet az arra hivatottak meghatározott célkitűzések megvalósítása végett folytatnak”.³⁴ Ebben a vitában nem kívánunk (különösen nem ezen tananyag keretében) állást foglalni, hiszen az végső soron a tudomány fogalmának meghatározásához vezetne el. Az viszont bizonyos, hogy kriminálpolitikai kérdésekben a tudomány képviselői állást foglalhatnak, ennek során pedig az ismeretszerzésre, illetve a következtetések levonásánál tudományos módszereket is alkalmaznak. Sőt számos (kifejezetten haladó) kriminálpolitikai gondolatot a bűnügyi tudományok képviselői fogalmaztak meg elsőként.³⁵

A kriminálpolitikai szemlélet egyébként csak egyike (legfiatalabbika) a bűncselekmények és a bűnözés tudományos megközelítésének. A legrégebbi a büntetőjog jogi szempontú feldolgozása, a fogalmak közti határok pontos megállapítása és ez alapon való összefoglalása (ez az ún. büntetőjogi dogmatika). A soron következő a kriminológia, amely a bűnözést mint

34 Vö. Földvári (1987) 17. o.

35 Földvári (1987) 14. o.

társadalmi jelenséget, a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságát, illetve a sértettek helyzetét empirikusan (elsősorban adatgyűjtésekre alapulóan) vizsgálja. A büntetőjognak csak harmadik tudományos megközelítése tehát (a lényegében ezekből önállósult) kriminálpolitika, amely azt kutatja, hogy milyen törvényhozási és egyéb intézkedések célszerűek a bűnözés csökkentésére.³⁶

A fenti három szemlélet összefügg, de bizonyos önállósággal is bír. A kriminológiai vizsgálatok felismeréseiből nem következik automatikusan a kriminálpolitikai iránymutatás, hiszen az utóbbi a kriminológiai ismereteken túl megkívánja a társadalompolitika (gazdaság-, szociál-, kultúr- stb. politika) tanulmányozását is.³⁷ A kriminálpolitikai javaslatok pedig nem minden esetben „jogiasíthatók”, annak útját állhatják a jogalkalmazás nehézségei, illetve akár a jogállamiság alapelvei is.

36 Fayer (1905) 3. o.

37 Ligeti (2009) 61-62. o.

II. MODUL

A KRIMINÁLPOLITIKA IRÁNYZATAI

(DR. PALLAGI ANIKÓ)

1. AZ EGYES KRIMINÁLPOLITIKAI IRÁNYZATOK KIALAKULÁSA

A kriminálpolitikai (azon belül is büntetőpolitikai) irányzatok kezdetei a büntetőjog tudományának irányzatainak küzdelmében (az ún. büntetőjogi „iskolák” harcában) jelentek meg.³⁸

1.1. AZ ÚN. KLASSZIKUS ISKOLA

Az ún. klasszikus iskola szerint a büntetőjognak az elkövetett bűncselekményre kell koncentrálnia. A büntetés célja ennek igazságos megtorlása. A büntetés mértékét a bűncselekményre (illetve elkövető abban megnyilvánuló bűnösségére) tekintettel kell meghatározni.³⁹ A klasszikus iskola kizárólag a büntető igazságszolgáltatás szerepére vonatkozik, a kriminálpolitikán belül kizárólag a büntető-igazságszolgáltatás eszközeinek kialakítására vonatkozó irányzat.

1.2. AZ ELKÖVETŐ KÖZPONTÚ IRÁNYZAT

Az ezzel szemben fellépő ún. pozitivista irányzat és utódai⁴⁰ szerint az elkövetett bűncselekmény helyett a büntetőjogi reagálásnak az elkövetőre kell koncentrálnia. Az elkövetett bűncselekmény csak az elkövető veszélyességének megjelenése. A megtorlás helyébe a társadalom védelme, az elkövető bűnössége helyébe pedig az elkövető veszélyessége lép.

38 Földvári (1987) 14. o.

39 Nagy (1998) 30. o.

40 Horváth (1981) 126. o.

A klasszikus bűncselekmény és büntetés közötti arányosságot az egyes elkövető és kezelése közötti megfeleltetéssel helyettesítik. A bűncselekmény arányos megbüntetése helyébe a társadalom védelmét szolgáló (így határozatlan) biztonsági (nevelő) intézkedések lépnek, amelyek mértéke nem a bűncselekmény súlyához és bűnösségéhez, hanem az elkövető állapotához igazodik.⁴¹ Az irányzat (egyes képviselői) az intézkedések alkalmazását megengednék olyan személyekkel szemben is, akik még nem követtek el bűncselekményt, de állapotuk szerint arra hajlamosak lehetnek. A pozitivista irányzat alapján tehát maga a büntetőjog is radikálisan átalakul, de annak alapján könnyen el lehet jutni a bűncselekmények elleni küzdelem büntetőjogon kívüli, de igen súlyosan jogkorlátozó eszközeiig (internálás), illetve akár a hagyományos értelemben vett büntetőjog felszámolásáig is.

1.3. ÁLDOZATKÖZPONTÚ KRIMINÁLPOLITIKA

Az áldozatorientált irányzat a kriminálpolitika középpontjába a bűncselekmény áldozatát, illetve sérelmének lehető legszélesebb körű orvoslását állítja. Ennek alapján az elkövető áldozattal való kiegyezésének, illetve az okozott sérelem jóvátételének az állami büntetőigény érvényesítésénél, illetve a büntetőjogi szankciók kiszabásánál komoly szerepet kell tulajdonítani. Mindez feltételezi a büntetőeljárásban a sértett aktív részvételét, illetve jogainak erősítését is. Ezen felül a jogaiban megsértett fél vagyoni, testi, szellemi és lelki egyensúlyának helyreállítása érdekében ezen irányzat szerint olyan jóvátételi rendszert kell működtetni, amely azonnali és gyors segítséget nyújt kárának enyhítéséhez, a bűncselekmény káros következményeinek csökkentéséhez. Az áldozatorientált irányzat is olyan kriminálpolitikai irányzat tehát, amely a bűncselekmények elleni küzdelem büntetőjogon belüli és kívüli eszközeinek ki-, illetve átalakítására is irányulhat. Mivel azonban a bűncselekménynek (pl. elkövetővel szemben) nem mindig van sértettje, ez az irányzat – a másik kettővel szemben – csak bizonyos bűncselekményekre, az ún. áldozattal rendelkező bűncselekményekre korlátozódik.

41 Horváth (1981) 86, 87., 124-125., 126., 127. o.

1.4. KÖZVETÍTŐ ISKOLA

A közvetítő iskola a pozitívista irányzat egyes elveit egyeztetni össze a klasszikus iskolával. A szankciók alkalmazásának alapja a bűncselekmény, de a szankciók rendszerében a büntetés kiegészül biztonsági (nevelő) intézkedésekkel. A büntetés kiszabásánál a büntetés mértékét az elkövetett bűncselekmény súlyához képest más szempontok is befolyásolják.⁴² Így pl. az arányos büntetést az elkövető személyiségi vonásai nemcsak enyhíthetik, hanem akár súlyosbíthatják is.⁴³

2. NAPJAINK KRIMINÁLPOLITIKAI IRÁNYZATAI

Napjaink kriminálpolitikájában alapvetően két irányzat figyelhető meg, amelyek – Nils Jareborg rendszerezését alapul véve – ún. defenzív, illetve offenzív modellként jelölhetők meg.⁴⁴

Az elsőt a tényleges (végrehajtandó) szabadságvesztés-büntetéstől való elfordulás jellemzi; a bíróságok szankcióalkalmazási gyakorlatában elsősorban a pénzbüntetés, továbbá a feltételes szankciók (a büntetés végrehajtásának próbaidőre történő felfüggesztése, próbára bocsátás), a szabadságelvonás nélküli munka-büntetések, de ezeket is megelőzően a különböző diverziós megoldások, a tettes és áldozat közötti kiegyezés, a jóvátételi megoldások érvényesülnek, és a szabadságvesztés valóban csak végső esetben kerül alkalmazásra. Ennek az irányzatnak az alapja a növekvő bűnözés elleni küzdelemben a szabadságvesztés hatástalanságának, kedvezőtlen utóhatásainak a felismerése, és a törekvés a börtönök túlszűfoltóságának elkerülésére, az igazságszolgáltatás tehermentesítésére, a sértett érdekeinek fokozott figyelembe vételére irányul.

A kriminálpolitika másik irányzata a büntetőjogi fenyegetettség kiterjesztésében, és a büntetőjogi represszió szigorának a fokozásában látja a bűnözéssel szembeni hatékony fellépés biztosítékát. Indokként hivatkoznak a szervezett bűnözés növekvő térhódítására, a kiemelkedő súlyú, a közbiztonságot súlyosan veszélyeztető bűncselekmények elszaporodására.⁴⁵

42 Horváth (1981) 85., 86. o.

43 Horváth (1981) 106-107. o.

44 Ligeti (2009) 78-79. o.

45 A 2003. évi II. törvény általános indokolása.

A hangsúlyok alapján az előbbi felfogás uralkodó az Európai Unió legtöbb tagállamában (Németországban pl. 5% a végrehajtandó szabadságvesztések aránya), míg a másik irányzat elsősorban az Egyesült Államokban toborzott híveket, ahol a 100 000 lakosra számított börtön népesség aránya 1999-ben 682 volt, ami több mint nyolcszorosa az Európai Unió átlagának.

Hazánkban mindkét irányzat hatása felismerhető, még az 1990-es évek jogalkotásán belül is. A defenzív irányzat leginkább az 1993. évi XVII., a 2003. évi II., illetve a 2006. évi LII. törvényben érvényesült, míg az offenzív az 1998. évi LXXXVII., illetve a 2010. évi LIII. törvény rendelkezéseiben öltött testet.

A két klasszikus kriminálpolitikai stílus persze a gyakorlatban sehol sem létezik vegytiszta formában, hanem a kormányok inkább keverni látszanak a korábban eltérőnek hitt törekvéseket.⁴⁶

Az irányzatok keveredésének napjainkban egyik formája az ún. *kettős nyomtávú* büntetőpolitika, amely alapján eltérő eszközrendszer irányadó a társadalomra kiemelkedő veszélyt jelentő súlyos és a kisebb súlyú bűncselekményekben megnyilvánuló hagyományos bűnözéssel szemben. Az előbbire reakció pl. a vádemelés elhalasztása, illetve a tevékeny megbánás, míg az utóbbinál a hosszabb tartamú (akár tényleges életfogytiglani) szabadságvesztés.⁴⁷

A kettős nyomtávú kriminálpolitika kifejezett megjelenése hazánkban az 1997. évi LXXI-II. törvény, amelynek indokolása szerint „a) Magyarországon még a közép-kelet-európai országokkal összevetve is igen magas a szabadságvesztésüket töltők aránya. Feltételezhető, hogy a szabadságelvonással nem járó szankciók törvényi szabályainak jobbitásával emelkedhetne azoknak a száma, akikkel szemben szabadságelvonással nem járó szankciók hatásosan alkalmazhatók lennének. b) Ugyanakkor megfigyelhető, hogy egyes súlyos bűncselekményeknél esetenként indokolatlanul enyhe a büntetéskiszabási gyakorlat, ezért a törvény másik célja, hogy gondoskodjék arról: ilyen ítéletek ne szülessenek.”⁴⁸

46 Korinek (2007) 477. o.

47 Ligeti (2009) 79. o.

48 Az 1997. évi LXXIII. törvény általános indokolása.

III. MODUL

A KRIMINÁLPOLITIKAI ERŐTÉR ÉS ANNAK SZEREPLŐI

(DR. HOLLÁN MIKLÓS)

1. A HAZAI KRIMINÁLPOLITIKAI ERŐTÉR

Elsőként azt vázoljuk fel, hogy hazai kriminálpolitikai diskurzusban (olykor küzdelemben) milyen állami szervek és milyen azon kívüli szereplők vesznek részt.

1.1. AZ ORSZÁGGYŰLÉS

A büntetőpolitikai nézetekből végső soron akkor lesz állami büntetőpolitika, ha azt a parlament többsége elfogadja és az a büntetőtörvény alapjául szolgál.⁴⁹

A büntető törvények a jelenlévő képviselők többségének szavazatával is elfogadhatók, illetve módosíthatók. Így az állami büntetőpolitika elsősorban annak következtében módosulhat, hogy az országgyűlési választásokon milyen/melyik párt szerez parlamenti többséget. Az egymást váltó politikai garnitúrák általában kötelességüknek érzik az előzőtől karakteresen eltérő felfogásban alakítani a büntetőpolitikát, ami jelentősen hátráltatja a kriminálpolitika konzisztenciáját.⁵⁰ Az egyes módosításoknak sokszor idejük sincs arra, hogy a büntető igazságszolgáltatási rendszeren átfutva (egy nagyobb büntetőügy minimális tartama négy-öt év) tényleges alkalmazást nyerjenek, de egy következő kormányváltáskor máris módosítják azokat.

Bizonyos esetekben a büntetőpolitikai kezdeményezések képviselőktől is eredhetnek, hiszen „törvényt [...] országgyűlési képviselő [is] kezdeményezhet”.⁵¹

49 Wiener et. al. (2003) 16. o.

50 Korinek (2007) 477. o.

51 Alaptörvény 6. cikk (1) bek.

Ilyen kezdeményezésre példa a 2008. évi LXXXIV. törvény, amely bevezette az állatkínzás minősített esetét (benyújtotta [Dr. Bárándy Gergely](#) és [Dr. Csiha Judit, MSZP](#)),⁵² illetve a 2010. évi LVI. törvény (újra középérték, „három csapás”), amelynek javaslatát nem a kormány, hanem [Lázár János](#), [Kósa Lajos](#) és [Dr. Balsai István \(Fidesz\)](#) valamint [Dr. Rubovszky György \(KDNP\)](#) nyújtotta be 2010. május 17. napján,⁵³ amikor az új kormány még nem is alakult meg.

Az országgyűlési képviselők módosító javaslataikkal formálhatják a kormány által benyújtott javaslatokat, mielőtt azok törvénné válnak.

1.2. A KORMÁNY (ÉS KÜLÖNÖSEN AZ IGAZSÁGÜGYÉRT FELELŐS MINISZTER)

A kormány kriminálpolitikáját általában a kormányprogram tartalmazza, amely kijelöli az adott periódusra azokat a prioritásokat, amelyeket a büntető igazságszolgáltatás területén vagy más területen végre kívánnak hajtani.⁵⁴ A korábbi alkotmányos szabályozás szerint a miniszterelnök kormányprogramját az Országgyűlés fogadta el a miniszterelnök megválasztásával egyidejűleg.

Az Alaptörvénybe a kormányprogram elfogadása már nem került bele, ez azonban nem jelenti azt, hogy a miniszterelnök megválasztásakor (a kormány megalakulásakor) nem fogalmaz meg elérendő célokat (a büntetőpolitika területére is).

A büntető törvénykönyv módosítására vagy új kódex megalkotásra vonatkozó javaslatok beterjesztője pedig hazánkban általában az igazságügyért felelős miniszter.

A jogszabály tervezetéhez annak előkészítője indokolást csatol, amelyben bemutatja azokat a társadalmi, gazdasági, szakmai okokat és célokat, amelyek a javasolt szabályozást szükségessé teszik, továbbá ismerteti a jogi szabályozás várható hatásait. Ezzel a kívánalommal szemben azonban sajnos számos esetben „kriminálpolitikai elgondolás hiányában a büntető jogalkotás alapkérdésévé a tárcaigények kielégítése vált, ami azt jelentette, hogy évente legalább egyszer módosultak a szabályok, és a módosításcsomagokon belül nehezen lehet megállapítani, hogy az egyes rendelkezések miért, illetve mások miért nem szerepelnek.”⁵⁵

52 http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_iromany.irom_lekerd_egysz?P_CKL=39&P_TIP=NULL&P_FOTIP=null&P_FOTIP=T&P_KISZ=LXXXIV&P_KIDA=2008 (Utolsó megtekintés: 2016. december 1.)

53 <http://www.parlament.hu/irom39/00025/00025.pdf>. (Utolsó megtekintés: 2016. december 1.)

54 Ligeti (2009) 62-63. o.

55 Finszter Géza et al. (1999).

A törvény előkészítése során előzetes hatásvizsgálat során kell felmérni a szabályozás, illetve annak változásának várható következményeit, amelynek eredményéről a Kormányt tájékoztatni kell. Sajnos azonban az új Btk. előkészítése „során [...] feltűnően hiányoztak a változó rendelkezésekhez kapcsolódó hatástanulmányok, megalapozott prognózisok. Ezek birtokában meglehetősen, olykor más döntések születtek volna”.⁵⁶

1.3. A KÖZTÁRSASÁGI ELNÖK

A köztársasági elnök büntetőpolitikai aktivitásának alapja az Alaptörvény 6. cikk (1) és 9. cikkének (3) bekezdés c) pontja által biztosított törvénykezdeményezési jogkör. A köztársasági elnök e jogkörét a korábbi Alkotmány is rögzítette,⁵⁷ a büntetőjogot érintően az 1991. évi V. (a taxisblokádot követő közkegyelmi) törvényt Göncz Árpád köztársasági elnök terjesztette elő.⁵⁸

A köztársasági elnök az Alaptörvény 9. cikk (4) bekezdésének g) pontja alapján gyakorolja az egyéni kegyelmezés jogát, amelynek során (méltyanoyssági szempontok mellett) akár büntetőpolitikai szempontokat is érvényesíthet. A legfőbb ügyésznek, illetőleg az igazságügyért felelős miniszternek a kegyelmi kérelmet a köztársasági elnökhöz akkor is fel kell terjeszteniük, ha a kegyelem gyakorlása iránt nem tesznek előterjesztést.⁵⁹ Azonban a kegyelem megadásáról szóló döntés kapcsán a kormány büntetőpolitikája (lényegében vétó jelleggel) érvényesíthető, hiszen az egyéni kegyelmezés jogának gyakorlásához „a Kormány tagjának ellenjegyzése szükséges”.⁶⁰

1.4. ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG

Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint a testületnek „nincs jogosítványa a büntetőpolitika által megfogalmazott szükségletek, követelmények és célok helyességéről és indokairól, így különösen azok célszerűségéről és hatékonyságáról határozattal dönten. Az Alkotmánybíróság csak a

56 Tóth (2013) 534. o. 25. lj.

57 Alkotmány 30/A. § (1) bek. k) pont (hk.)

58 <http://www.parlament.hu/naplo34/080/080tart.html>. (Utolsó megtekintés: 2016. december 1.)

59 Be. 598. § (3) bek.

60 Alaptörvény 9. cikk (5) bek.

normában testet öltött politikai döntés alkotmányosságáról vagy alkotmányellenességéről határozhat. [...] Az Alkotmánybíróságnak tehát arra van jogosítványa, hogy a büntetőpolitika alkotmányos korlátait állapítsa meg, de ne a politika tartalmáról döntsön, ennek során pedig különös tekintettel legyen az alapjogok védelmének alkotmányos büntetőjogi garanciáira”.⁶¹

Az Alkotmánybíróság határozatainak ettől függetlenül lehet olyan eredménye (pl. a halálbüntetés eltörlése tekintetében), ami lényegében (mellékhatásként) bizonyos büntetőpolitikai nézeteket állami szintre emel.⁶² Így Kukorelli István alkotmánybíró különvéleménye szerint a kábítószerrel visszaéléssel kapcsolatos határozatában a többség „elvi szinten fenntartotta a különböző drogpolitikák közötti választás lehetőségét, ugyanakkor a Btk. vizsgált rendelkezéseiről hozott döntéseivel a keresletcsökkentő kábítószer-politika primátusát juttatta érvényre. A Btk. több rendelkezésének megsemmisítése ugyanis nem a büntetőpolitika alkotmányos korlátait húzza meg, hanem azt eredményezi, hogy olyan fogyasztói magatartások válnak részben azonnali, részben jövőbeli hatállyal büntetendővé, amelyek esetében a törvényhozó nem tartotta feltétlenül indokoltnak a büntetőjogi felelősségre vonást.”⁶³

Sőt a jogirodalomban arra is rámutatnak,⁶⁴ hogy egyes határozatok a szükségességi-arányossági teszt keretében lényegében büntetőpolitikai érvelést alkalmaznak. Így a testület kimondta, hogy „büntetőjogi büntetésekkel azonban nem a közvéleményt és a politikai stílust kell formálni – ez paternalista hozzáállás”.⁶⁵

Büntetőpolitikai jellegű az is, amikor az Alkotmánybíróság egyes tényállásokat megsemmisítő határozataiban az alkotmányosan követendő szabályozás lehetőségét is felvillantja, amivel burkoltan az azt kihasználó további jogalkotásra ösztönöz(het). Így a közösség elleni izgatás kapcsán kimondta, hogy „nem zárja ki tehát a határozat azt, hogy erről a törvényhozó akár a gyűlöltre uszítás tényállásán túlmenő büntetőjogi védelemmel is gondoskodjék.”⁶⁶ A visszaélés teljesítményfokozó szerrel vagy módszerrel tényállását megsemmisítő határozat pedig arra utalt, hogy „a teljesítményfokozó szerek használata, előállítás, forgalmazása, kereskedelme stb. a versenyszerű vagy hivatásszerű sporttevékenység körében, illetve ezekkel összefüggésben olyan társadalomra veszélyes magatartásként jelentkezhet, amely büntetőjogi szankcionálást igényel.”⁶⁷

61 1214/B/1990. AB határozat, Indokolás II.2. pont.

62 Wiener et. al. (2003) 56-57. o.

63 Kukorelli István alkotmánybíró különvéleménye az 54/2004. (XII. 13.) AB határozathoz.

64 Wiener et. al. (2003) 56-57. o.

65 30/1992. (V. 26.) AB határozat, Indokolás V. 3. pont.

66 30/1992. (V. 26.) AB határozat, Indokolás V. 4. pont.

67 47/2000. (XII. 14.) AB határozat, Indokolás III.4. pont.

1.5. A JOGALKALMAZÓK

A jogalkalmazó tevékenysége a jogállamban sem mentes a kriminálpolitikai elképzelésektől, a bírói függetlenség alkotmányos elvét azonban súlyosan sérti a jogalkalmazás közvetlen befolyásolása a végrehajtó hatalom által.⁶⁸ Ebből azonban az is következik, hogy ezen korlát tiszteletben tartásával a jogalkalmazó szervezetnek lehet saját kriminálpolitikájuk:

Jogalkalmazói jogpolitika a bíróságoknak a büntető-ítélkezési politikája,⁶⁹ amelynek alapteteleit bizonyos BK vélemények is tartalmazzák. Ilyen megállapítás pl. „ha az elkövetőnek a létfenntartást biztosító jövedelme nincs, és munkakerülő, csavargó életmódot folytat [...] személyének a veszélyessége fokozott.”⁷⁰ illetve „a társadalom értékítéletével összhangban [...] többnyire nem indokolt a büntetés végrehajtásának a felfüggesztése, ha az elkövető [...] a közélet tisztaságát veszélyeztető [...] bűncselekményt követett el”⁷¹

Ügyészségi jogpolitika tükröződik a büntetőbírói eljárásban folytatandó joghátrány-indítványozási és fellebbezési gyakorlat egyes kérdéseiről szóló körlevélben. Eszerint ugyanis pl. a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének „kizárását kell igényelni több életfogytig tartó szabadságvesztéssel is fenyegetett bűncselekmény bűnhalmazata vagy több emberen elkövetett emberölés esetén, feltéve, hogy az enyhítő körülmények teljesen hiányzanak, avagy a súlyuk jelentéktelen.”⁷²

1.6. A PÁRTOK, VÁLLALKOZÁSOK ÉS A MÉDIA

Napjainkban jelentkezik a büntető populizmus jelensége, amely szerint „a bűnözés értelmezése és a kezeléséről alkotott elképzelések döntően a bűnözési félelemtől hajtott közvélemény és a szavazóit kiszorgálni vágyó politikusok diskurzusában formálódnak”.⁷³ A rendszerváltozást követően a vagyonbiztonságra komoly üzleti vállalkozások épültek. Ezek számára

68 Ligeti (2009) 60. o. Ahogy azt a 1998. évi LXXXVII. törvény indokolása megállapítja „a jogalkotó a büntetőjogi rendelkezések módosítása révén fejezheti ki az elvárásait a jogalkalmazók felé”.

69 Említi pl. Irk (1994) 314. o.

70 BKv. 56. II. 3. pont.

71 BKv. 55. II. a) pont.

72 4/2013. (VI. 30.) LÜ h. körlevél a büntetőbírói eljárásban folytatandó joghátrány-indítványozási és fellebbezési gyakorlat egyes kérdéseiről. 2. pont.

73 Borbíró (2008) 175. o., illetve Gönczöl (2013) 155-165. o.

keresletfelhajtó tényező a közbiztonsági aggodalom ébrentartása. Ebben természetes szövetséges a piacorientált, szenzációkra összpontosító média.⁷⁴

1.7. CIVIL SZERVEZETEK

A civil szervezetek általában jogszabálytervezetek véleményezésével, illetve jogszabálytervezetek készítésével vesznek részt a büntetőpolitikai diskurzusban.⁷⁵

1.8. A TUDOMÁNY KÉPVISELŐI

A tudománynak is lehetősége van arra, hogy egyes büntetőjogi intézmények szabályozása kapcsán kriminálpolitikai kérdéseket válaszoljon meg (pl. büntessük-e kábítószer fogyasztóját, miként támogassuk az áldozatokat). Ennek során a tudomány képviselője a maga sajátos módszereivel a kriminálpolitikát alakító más szereplők nézeteire reflektál, részben pedig önálló elképzeléseket alakít ki.

A tudomány képviselőjének általában a politikusnál több lehetősége van a vonatkozó információk (külföldi szabályozások, statisztikák) szélesebb körű, mélyebb feldolgozására, a válasszok megfogalmazása során pedig jobban függetlenítheti magát számos olyan faktortól, amelyek a politikusok válaszait behatárolják. A tudomány képviselője viszont jóval távolabb van a jogalkotás boszorkánykonyhájától, így kevesebb lehetősége van arra, hogy nézetei az állami szervek kriminálpolitikáját befolyásolják. A tudományos kritikák szerint az utóbbi évtizedek kriminálpolitikája sajnálatos módon inkább épít a közkeletű vélekedésekre, a hétköznapi megfigyelések eredményeire, semmint a bűnügyi tudományok tapasztalataira.⁷⁶ Korántsem ritka azonban hazánkban sem, hogy a tudomány képviselői tanácsadóként vagy állami tisztviselőként közvetlenül vesznek részt az állam büntetőpolitikai döntéseinek előkészítésében.

74 Gönczöl (2002) 204. o.

75 Így pl. <http://tasz.hu/politikai-szabadsagjogok/tasz-velemenye-harom-csapas-javaslatrol>, http://tasz.hu/files/tasz/imce/tasz_nemzetiszocialista_kommunista_bunok_btk2010.pdf, <http://www.helsinki.hu/uj-btk-velemenyl/> (Utolsó megtekintés: 2016. december 1.).

76 Korinek (2009) 478. o.

2. A NEMZETKÖZI (EURÓPAI UNIÓS) KRIMINÁLPOLITIKA INTÉZMÉNYEI ÉS ESZKÖZEI

2.1. A KRIMINÁLPOLITIKA NEMZETKÖZI DIMENZIÓJA

Ahogy a bűnözés egyre inkább átlép a nemzetállami határokon, az ellene való fellépés is a nemzetállamok együttműködését igényli, ami magával vonja a nemzetközi szervezetek bekapcsolódását is.

Az egyes államok együttműködésük egyik eszközeként a XX. század elejétől kezdve nemzetközi egyezményekben vállaltak kötelezettséget anyagi büntetőjoguk harmonizációjára. Ezek általában bizonyos bűncselekménytípusok büntetni rendelésére és szankcionálásának módjára vonatkoztak. Ilyen volt pl. a pénzhamisítás elleni egyezmény,⁷⁷ a kábítószerekről szóló egységes egyezmény,⁷⁸ illetve a pszichotrop anyagokról szóló egyezmény.⁷⁹ Az egyezmények általában a bűncselekmény fogalmát és büntetni rendelésének kötelezettségét mondják ki, míg annak szankcionálásának részleteit a nemzeti jogra hagyják. Született azonban olyan egyezmény is, amelynek célja elsősorban egy büntetőjogi szankció, nevezetesen az elkobzás szabályozásának harmonizációja volt (az érintett bűncselekmények körétől alapvetően függetlenül).⁸⁰

A nemzetközi szerződések igen ritkán, de olyan rendelkezéseket is tartalmaztak, amelyek valamely cselekmény büntetni rendelésének (megbüntetésének) tilalmát mondták ki. Így az embercsempészés elleni jegyzőkönyv alapján a migránsokat nem lehet büntetőeljárás alá vonni azon tény miatt, mert az embercsempészés elkövetésének tárgyai voltak.⁸¹

A nemzetközi egyezményekből eredő szabályozási kötelezettségek az egyes államokra akkor vonatkoznak, ha az instrumentum kötelező erejét (nemzeti joguk szerint szükséges módon) elismerték.

A nemzetközi egyezményekhez fenntartások is fűzhetők, amelyek alapján a részes államok mentesülhettek bizonyos cselekménytípusok büntetni rendelése, illetve bizonyos szankciók szabályozása alól. Így pl. az elkobzásról szóló első ET-egyezmény szerint az államoknak bár-

77 International Convention for the Suppression of Counterfeiting Currency. Geneva, 20 April 1929.

78 Kihirdette: 1933. évi XI. törvénycikk.

79 Kihirdette: 1965. évi 4. törvényerejű rendelet.

80 Kihirdette: 2008. évi LXIII. törvény.

81 Kihirdette: 2006. évi CII. törvény.

mely bűncselekmény vonatkozásában lehetővé kellene tenni a bűncselekmény eszközének és bevételének elkobzását.⁸² Az államok azonban tehettek olyan fenntartást, amely szerint az elkobzás alkalmazásának lehetőségét csak bizonyos bűncselekmények vagy bűncselekményfajták tekintetében biztosítják.⁸³

A nemzetközi szerződések implementációjának alapelve, hogy ha „egy büntetőjogi szabályozás mögött nemzetközi egyezmény áll”, akkor „az abban foglaltaktól eltérően szélesebb körben büntetőjogi felelősség előírásának nincs akadálya”.⁸⁴

Az új büntetőjogi tényállás megalkotása mögött a rendszerváltás után hazánkban is gyakran nemzetközi kötelezettségek állnak.

A nemzetközi kötelezettségek teljesítésére a jogalkotó az indokolás meggyőző erejének erősítése végett egyes esetekben akkor is hivatkozik, ha a módosítás mögött elsősorban nemzeti jogi (egyébként helyeselhető) kriminálpolitikai koncepciója áll.

A nemzetközi büntetőjogi egyezmények többségét nemzetközi szervezetek, így különösen az ENSZ, illetve az ET keretében fogadták el. Azoknak gyakran olyan államok is részesei lehetnének, amelyek a nemzetközi szervezetnek nem tagjai, de az instrumentum kidolgozásában részt vettek.⁸⁵

Egyes nemzetközi szervezetek kriminálpolitikai tevékenysége túlnyúlik a büntetőjogi vonatkozású kérdéseken. Az ENSZ kriminálpolitikája pl. a hagyományos büntetőpolitika mellett magában foglalja a bűncselekmények felderítésének és szankcionálásának, a büntető igazságszolgáltatási rendszerek korszerűsítésének, illetve a bűnmegelőzésnek, áldozatok védelmének kérdéseit is.⁸⁶

2.2. AZ EU KRIMINÁLPOLITIKÁJA

A nemzetközi szervezetek között számos sajátos vonással rendelkezik, illetve hazánk büntetőjoga számára meghatározó jelentőségűek az Európai Unió és az annak keretében elfogadott instrumentumok.

82 Az elkobzásról szóló első ET-egyezmény 2. cikk. 1. bek. figyelemmel az 1. cikk a) és c) pontjában szereplő definíciókra.

83 Az Európa Tanács elkobzásról szóló első egyezménye 2. cikk. 2. bekezdése csak nyilatkozatról szól, a fenntartást kifejezést csak az erre hivatkozó 40. cikk 1. bekezdése használja.

84 Wiener (1999) 66. o. 80. lj.

85 Vö. az Európa Tanács elkobzásról szóló első egyezménye 36. cikk 1. bek.

86 Ligeti-Wiener (2002) 17. o.

A Maastrichti Szerződéssel 1992-ben született meg a bel- és igazságügyi együttműködés az ekkoriban létrejött Európai Unió harmadik pilléréként. A tagállamok ennek keretében egyhangú szavazással elfogadott jogi aktusai kezdetben csak a tagállamok közötti bűnügyi együttműködéssel és egyes bűncselekmények kriminalizálásával foglalkoztak. Az elmúlt pár évben azonban a büntetőeljárás jogok minimumstandardjáról, a bűnmegelőzésről és az áldozatsegítésről is születtek uniós jogi aktusok.⁸⁷

A büntetőjogi tényállások és büntetési tételeik európai uniós harmonizációját gyakorlati indokok hívták létre, így

- › a büntetőjogi tényállások és büntetési tételeik harmonizációjának egyik célja az ún. (elkövetői) *forum shopping* megakadályozása. A bűnelkövetők ugyanis hajlamosak a különböző büntetőjogi szabályozású tagállamok közül azt az országot választani az elkövetésre vagy bűvóhelyül, ahol a büntetőeljárás esélye a legcsekélyebb, illetve ahol a cselekményüket a legenyhébb büntetés fenyegeti.
- › A harmonizált tényállások sok esetben az uniós szakpolitikák (így például a környezetvédelem vagy az illegális foglalkoztatás elleni harc) végrehajtását biztosítják.
- › A jogharmonizációra kötelező uniós instrumentumok védelmet biztosíthatnak szupranacionális jogi tárgyakkal (mint pl. az uniós költségvetés), amelyek biztosítására a tagállamok esetleg maguktól nem vennék igénybe a büntetőjog eszköztárát.⁸⁸

A Európai Unió működéséről szóló hatályos szabályozás szerint az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében elfogadott irányelvekben szabályozási minimumokat állapíthat meg a bűncselekményi tényállások és a büntetési tételek meghatározására vonatkozóan az olyan különösen súlyos bűncselekmények esetében, amelyek jellegüknél vagy hatásuknál fogva több államra kiterjedő vonatkozásúak, illetve amelyek esetében különösen szükséges, hogy az ellenük folytatott küzdelem közös alapokon nyugodjék. Ezek a területek a következők: terrorizmus, emberkereskedelem, nők és gyermekek szexuális kizsákmányolása, tiltott kábítószer-kereskedelem, tiltott fegyverkereskedelem, pénzmosás, korrupció, pénz és egyéb fizetőeszközök hamisítása, számítógépes bűnözés és szervezett bűnözés. A bűnözés alakulásának függvényében a Tanács határozatban egyéb területekről

87 Ligeti (2009) 82. o.

88 Vogel (2011) 5-6. o., Ligeti (2008) 24. o.

állapíthatja meg, hogy azok megfelelnek az e bekezdésben meghatározott feltételeknek. Erről a Tanács az Európai Parlament egyetértését követően egyhangúlag határoz.⁸⁹

Ezen felül, ha valamely szakpolitika hatálya alá tartozó területen (pl. környezetvédelem, idegenrendészet) az Unió politikájának eredményes végrehajtásához elengedhetetlen a tagállamok büntetőügyekre vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek közelítése, irányelvekben szabályozási minimumokat lehet megállapítani e területen a bűncselekményi tényállások és a büntetési tételek meghatározására vonatkozóan. Az ilyen irányelveket ugyanazon rendes vagy különleges jogalkotási eljárás keretében kell elfogadni, mint amely szerint az említett harmonizációs intézkedéseket elfogadták.⁹⁰

Ha azonban egy ilyen közvetlenül vagy közvetetten büntetőjogi tárgyú irányelv tervezete a Tanács valamely tagjának megítélése szerint saját büntető igazságügyi rendszerének alapvető vonatkozásait érintené, a rendes jogalkotási eljárást fel kell függeszteni. A kérdés megvitatását követően, és négy hónapon belül konszenzus elérése esetén megszüntetik a rendes jogalkotási eljárás felfüggesztését. Ha viszont ugyanezen határidőn belül nem alakul ki egyetértés, akkor lehetőség van arra, hogy legalább kilenc tagállam ún. megerősített együttműködést hozzon létre az adott irányelvtervezet alapján.⁹¹

Az európai intézmények jogalkotása nem minden esetben alapul koherens kriminálpolitikai elképzelésen. Az egyes aktusok közötti ún. horizontális koherencia hiányát mutatja, hogy az Európai Unió jogi aktusai révén részben ugyanolyan büntetési tétel-maximumok irányadók az egymástól akár nagyon is különböző súlyú magatartások esetére. Így pl. a büntetési tétel felső határának minimuma paradox módon ugyanúgy nyolc év, ha az emberkereskedelem a sértett életét szándékosan vagy gondolatlanul veszélyeztette,⁹² illetve bármekkora mennyiségű vagy értékű pénz hamisítása (meghamisítása)⁹³ esetén.⁹⁴

Az európai uniós normák az implementációjuk során is okozhatnak a belső büntetőjogban értékellentmondásokat, ami pedig az ún. vertikális koherencia követelménye fényében aggasztó. Ennek leggyakoribb példája, hogy a büntetési tételek felső határának előírt legkisebb mértéke a nemzeti jogban rendszeridegen büntetési tételeket eredményez.⁹⁵

89 EUMSZ 83. cikk (1) bek.

90 EUMSZ 83. cikk (2) bek.

91 EUMSZ 83. cikk (3) bek.

92 2002/629/IB számú kerethatározat 3. cikk (2) bek. a) pont.

93 2000/383/IB kerethatározat 6. cikk (2) bek.

94 Asp et. al. (2009) 715. o.

95 Asp et. al. (2009) 715. o.

Azt még nem lehet előre látni, hogy az uniós jog úthengere megáll-e a büntetőjogi jog-harmonizációra vonatkozó szabályoknál, vagy továbbhalad a közvetlenül hatályos büntetőjogi rendelkezések megalkotása felé vezető úton. Egy ilyen közvetlenül hatályos európai büntetőjog későbbi megteremtésénél azonban mindenképpen fontos építőköveket (sőt alapköveket) képeznek majd azok a tapasztalatok, amelyeket a tagállamok büntetőjogaik fokozatos közelítése során szereztek.⁹⁶

Hazánknak már az EU csatlakozás előtt is összhangba kellett hozni büntetőjogát az uniós jogi aktusokkal. Az Európai Unióhoz történő csatlakozás alapvetően két irányban befolyásolta a magyar büntetőpolitikát.

- › Az egyik irány a dekriminalizálás. Az Európai Unióhoz csatlakozásunk megkívánta, hogy azokat a rendelkezéseket, amelyek a szabad gazdasági tevékenység folytatását az Unió rendelkezéseivel ellentétes módon korlátozzák, a büntetőjogban hatályon kívül helyezzük. Ennek megfelelően például a vámorgazdaság és a csempészet az Európai Unión belül nem követhető el, uniós tagállam állampolgárát végleges hatállyal nem lehet kiutasítani.⁹⁷
- › Az Európai Unióba való belépés bizonyos kriminalizációs kötelezettségekkel is együtt járt. Ebben a vonatkozásban hazánknak (még a csatlakozás előtt) meg kellett felelnie az Unió azon jogi aktusainak, amelyek egyes bűncselekmények elleni küzdelem területén tartalmazznak kötelezettségeket a tagállamok számára.

Így pl. a magyar büntetőjog korábbi szabályozása alapján ugyanis csak az volt büntetendő, „aki külföldinek a Magyar Köztársaság területén való jogellenes tartózkodásához vagyoni haszonszerzés végett segítséget nyújt”.⁹⁸ A 2003. évi CXXX. törvény 69. §-a alapján újonnan megállapított szövegű és című tényállás („jogellenes tartózkodás elősegítése”) alapján két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, „aki olyan külföldinek, aki nem rendelkezik az Európai Unió valamely tagállamának állampolgárságával, az Európai Unió tagállamainak területén való jogellenes tartózkodásához vagyoni haszonszerzés végett segítséget nyújt”.⁹⁹ Az új szabályozás „jogharmonizációs kötelezettséget teljesített, amikor a jogellenes belföldi tartózkodás elősegítése tényállásának alkalmazhatóságát kiterjesztette az Európai Unió tag-

96 Udvarhelyi (2013) 315. o.

97 Ligeti (2009) 82. o.

98 1978. évi IV. törvény 214/A. §, beiktatta 2001. évi CXXI. törvény 25. §-a, hatályos 2002. április 1. napjától.

99 1978. évi Btk. 214/A. § (1) bek. Hatályos 2004. május 1. napjától.

államainak területére. Az Európai Unió Tanácsának az illegális belépés, átutazás és tartózkodás elősegítésének meghatározásáról szóló 2002/90/EC irányelve, valamint a Tanács 2002. november 28. napján elfogadott 2002/946/IB az illegális belépés, átutazás és tartózkodás elősegítésének érdekében a büntetőjogi szabályozás szigorításáról szóló kerethatározata ugyanis a tagállamok belső jogi szabályozásával szemben követelményként határozza meg, hogy a nem uniós állampolgár külföldinek, bármely tagállam területén való jogellenes tartózkodáshoz nyújtott segítséget valamennyi tagállamban büntetendővé kell nyilvánítani”. A módosítás hatályba lépését a jogalkotó az Európai Unióhoz történő csatlakozásáról szóló nemzetközi szerződést kihirdető törvény hatálybalépéséhez köthette. Így az végül 2004. május 1. napján lépett hatályba, ami megelőzte az instrumentum implementációjára a tagállamoknak rendelkezésre álló határidő lejártát (2004. december 5 napját).

2004. május 1. napjától a büntetőjogi tárgyú egyezmények (együttes fellépések és kerethatározatok, irányelvek) már az Európai Unió tagállamaként kötelezik Magyarországot.

IV. MODUL

A BÜNTETŐPOLITIKA ALAPKÉRDÉSEI ÉS VÁLTOZÁSAI

(DR. HOLLÁN MIKLÓS)

1. ELŐKÉRDÉS: A BŰNÖZÉS OKAI

A bűnözés elleni küzdelem hatékony kialakítása érdekében előkérdésként szükséges arra a kriminológia területére tartozó kérdésre kitérni, hogy melyek a bűnelkövetésre hajlamosító, illetve azt akadályozó tényezők. A bűnözés okságára vonatkozó elméletek lényegében két csoportra oszthatók.¹⁰⁰ a) A kriminálbiológiai és kriminálpszichológiai magyarázatok a bűnelkövetést az egyén testi, lelki sajátosságaiból, személyiségéből kiindulva értelmezik, b) a szociológiai elméletek pedig a bűnözést társadalmi jelenségekre, illetve környezeti tényezőkre vezetik vissza (így pl. IRK, és LÉVAY). Már a XX. század első negyedében felismerték azonban, hogy az emberi viselkedés (és ennek körében a bűnelkövetés) egyetlen okra nem vezethető vissza.¹⁰¹ Erre tekintettel hozták létre az ún. soktényezős (többfaktor) elméleteket. Ezek alapján a bűnözésnek bio-pszichológiai és szociológiai okai is lehetnek, amely tényezők magyarázó ereje egymást kiegészíti.¹⁰²

A tudományos elméletek sokáig a bűnözés okait kívánták meghatározni, nem differenciálva a különböző bűncselekmény és elkövető típusok között. Valójában azonban már a korai teóriák is csak bizonyos bűncselekménytípusok vagy bűnelkövetői csoportok kapcsán tudták megnevezni és kimutatni a bűnözés okait. A rossz vagyoni helyzet ugyanis nyilvánvalóan inkább vezet lopáshoz, mint bennfentes értékpapír kereskedelemhez. Az erőszakra hajlamos személyiség pedig előbb követ el szükségleteinek kielégítése végett testi sértést, rablást, mint pl. sikkasztást. A későbbi elméletek – felismerve azt, hogy az okság kutatása tehát az egész bűnözésre vonatkoztatva (annak heterogenitására tekintettel)

100 Lévy (1998) 10. o., Irk (1928) 9-10. o.

101 Korinek (2006) 76. o.

102 Korinek (2006) 118-120. o.

nem is lehetséges – kifejezetten már csak a bűnözés bizonyos részterületére kívántak magyarázatot adni.¹⁰³

1.1. A BIOLÓGIAI ÉS PSZICHOLÓGIAI ELMÉLETEK

A biológiai és pszichológiai elméletekben közös az a feltevés, hogy a bűnözőt valamely (rendellenes) fizikai vagy szellemi állapot különbözteti meg a nem bűnöző (többségtől).¹⁰⁴

Így pl. C. LOMBROSO olasz orvos ún. kriminálantropológiai elmélete alapján, a bűnözők magatartását veleszületett biológiai tényezők determinálják, amelyek az átöröklés alapján létrejött testi-pszichikai alkattal kapcsolatosak. A büntettek olyan jellemvonásokat (stigmák) mutatnak, amelyek az emberi faj fejlődésének korábbi időszakában élt emberekre emlékeztetnek, így pl. hatalmas domború állkapocs, kutyaszerű fogazat, nagy fesz-távolságú mellső végtagok, nagy fülek, nagy szemüreg, összenőtt szemöldök. A bűnözők tehát korunk társadalmába szakadt ősemberek, a bűnözés pedig „atavisztikus jelenség”, a fajfejlődés alacsonyabb szintjén megragadt emberek viselkedése. Korábbi feltételezései alapján az ilyen ún. „született bűnözők” alkotják az elkövetők többségét, de későbbi munkája szerint ezeket más elkövetői kategóriák (így pl. az elmebeteg bűnözők) arányaikban felülmúlják.¹⁰⁵

A bűnözési hajlam örökletességét hirdető elméletek más része szerint a bűnözés az emberi egyedben genetikailag kódolt viselkedés. Így R. DUGDALE az örökletes meghatározottságra úgy következtetett, hogy követte bizonyos bűnözésükről elhíresült családok tagjainak életpályát. Az ugyanis szerinte csak a degenerált vonások öröklődése miatt lehetséges, hogy egy család (a „Jukes”) 280 koldust, 60 tolvajt, 7 gyilkost, 40 egyéb bűnelkövetőt produkáljon egy ezer fős mintán.¹⁰⁶ A genetikai elmélet igazolásához igyekeztek hozzájárulni az ikerkutatások is, amelyek közül az egyik elsőt J. LANGE végezte el, arra a következtetésre jutva, hogy a bűnözési hajlam sorsszerűen öröklődik, hiszen 13 egypetéjű (azaz azonos génállományú) ikerpárból 10 esetben, a 17 kétpetéjű (azaz kb. felerészben azonos génállományú) ikerpárból viszont 2 esetben volt mindkettő bűnöző.¹⁰⁷ Egy másik ikerkutatás szerint az

103 Korinek (2006) 96. o., kifejezett elméleti igényként Merényi (1987) 15. o.

104 Adler/Mueller/Laufer (1998) 156. o.

105 Adler/Mueller/Laufer (1998) 97. o., Vigh (1992) 28. o., Korinek (2006) 57. o.

106 Korinek (2006) 56. o., Adler/Mueller/Laufer (1998) 104. o.

107 Korinek (2006) 73. o.

egyvetű ikrek esetén 50 %-os, míg azonos nemű kb. kétvetű ikrek közül 20 %-os valószínűsége annak, hogy ha a pár egyik tagja bűnöző, akkor a másik is az lesz.¹⁰⁸

A pszichológiai elméletek alapján léteznek bizonyos személyiségjegyek vagy fogyatékoságok, amelyek kapcsolatban vannak a bűnözéssel.¹⁰⁹

A szociális tanuláselmélet (pl. A. BANDURA) szerint a gyermekek az erőszakos viselkedést pusztán megfigyeléssel sajátítják el, amikor észlelik a családi konfliktusok erőszakos megoldását, a szubkultúra (pl. banda) tagjainak viselkedését, illetve a tömegtájékoztatás (elsősorban a televízió) példáját.¹¹⁰ Kutatásokkal egyöntetűen és jól dokumentált például, hogy a gyermekkorban elszennvedett vagy megtapasztalt bántalmazás növeli annak esélyét, hogy az egyén felnőttként családtagjai elleni erőszakos magatartást valósít meg.¹¹¹ Ezzel szemben mindmáig vitatott, hogy a televízióban látott erőszak kihatással van-e a nézők (elsősorban a gyermekek) későbbi viselkedésére.¹¹² A kutatások nagyobb része szerint a tömegkommunikációnak van szerepe az erőszak növekedésében, különösen azért, mert annak képei valóságos erőszakhoz képest kevésbé érintik meg azokat, akik találkoztak vele. A katarzis-elmélet szerint viszont az erőszakos történet átélésének egyenesen feszültségcsökkentő hatása van.¹¹³

1.2. KRIMINÁLSZOCIOLÓGIAI IRÁNYZATOK

A kriminálszociológiai irányzatok alaptétele a bűnözés társadalmi meghatározottsága,¹¹⁴ azaz Finkey szemléletes megfogalmazása szerint a tettetést a társadalom ferdeségei viszik a bűn lejtőjére.¹¹⁵

A. M. GUERRY a bűnözés földrajzi eloszlását vizsgálva elsőként foglalkozott a szegénység és a bűnöző magatartás összefüggéseivel.¹¹⁶ MAYER német szociológus közvetlen kapcsolatot mutatott ki a gabonaárak növekedése és a bűnözés alakulása között.¹¹⁷ E. FERRI (aki egyéb-

108 Adler/Mueller/Laufer (1998) 136. o.

109 Korinek (2006) 91. o.

110 Adler/Mueller/Laufer (1998) 124. o., 147.

111 Virág (2006) 391. o.

112 Adler/Mueller/Laufer (1998) 125. o.

113 Nagy (2006) 368. o.

114 Vigh (1992) 32. o.

115 Finkey (1902) 24. o.

116 Vigh (1979) 43. o.

117 Kó (2006) 350. o.

ként LOMBROSO tanítványa volt) arra utalt, hogy a bűnözést társadalmi rend igazságtalansága szüli, így annak kialakulásában különösen a szegénységnek és a munkanélküliségnek van szerepe.¹¹⁸ A XX. század Magyarországon is komoly kiváltó okként szerepel a munkanélküliség pl. a vagyon elleni bűnözés,¹¹⁹ a visszaeső bűnözés,¹²⁰ illetve a romák által elkövetett bűncselekmények tekintetében.¹²¹

A. QUÉTELET francia statisztikus már a társadalmi törvényszerűségek mérése alapján felismerte, hogy a bűnöző magatartás a társadalom szükségszerű velejárója.¹²² É. DURKHEIM („a szociológia atyja”) pedig egész elmélete alapjául tette azt a felismerést, hogy a bűnözés szükségletkielégítő és szükségképpen létező társadalmi jelenség.¹²³ Éppen olyan normális része a társadalomnak, mint a születés és a halál.¹²⁴ Különösebb magyarázatot tehát valójában a bűnözés hirtelen növekedése (vagy éppen annak gyors csökkenése vagy eltűnése) igényel.¹²⁵ A bűnözés és más devianciák (pl. az általa eredetileg vizsgált öngyilkosság) szerinte akkor növekszenek ugrásszerűen vagy éppen tűnnek el teljesen, amikor a társadalom az anómia (azaz lényegében normaválság) állapotában van. A társadalom ilyen állapotának kialakulásában elsősorban az játszik szerepet, hogy a gazdasági fejlődés váratlanul és hirtelen következik be, és a változás a társadalmat felkészületlenül éri, mivel hiányzik a megfelelő szociális infrastruktúra. Ilyenkor az interperszonális viszonyok, illetve a régi informális társadalmi kontrollintézmények már kiüresedtek, nem képesek lépést tartani a gyors gazdasági és társadalmi változásokkal, a közösség iránti késztetések elhalványultak, a büntetőjogi kontroll pedig magában nem képes a bűnözést ellenőrzése alatt tartani.¹²⁶

E. H. SUTHERLAND (1939) szerint a bűnözés – hasonlóan sok más legális magatartáshoz – társadalmi interakció révén tanult viselkedés. Az elmélet központi tétele alapján azon egyének válnak bűnözővé, akiknél az interakciók során túlsúlyba kerülnek az olyan képzetek és értelmezések, amelyek a bűnözést jó színben tüntetik fel, azokhoz képest, amelyek azt helytelenítik. Nem a bűnöző környezetben létezés ténye, hanem a bűnöző környezettel való kommunikáció és annak mennyisége, illetve legfőképpen annak minősége lényeges a bűnöző

118 Vigh (1992) 33. o.

119 Tauber (1998) 146-147. o.

120 Vigh (1998) 287. o.

121 Tauber (1998) 304. o.

122 Vigh (1979) 43. o.

123 Korinek (2006) 103. o.

124 Adler/Mueller/Laufer (1998) 108. o.

125 Földvári (1979) 69. o.

126 Korinek (2006) 104-105. o.

magatartás elsajátításában. A bűnözői minta elsajátítása elsősorban olyan személyek hatására történik, akikkel az egyén szoros kapcsolatot alakít ki, pl. család, illetve elsősorban a kortárs közösségek (pl. galerik).¹²⁷

2. A BÜNTETŐPOLITIKA ALAPKÉRDÉSEI

2.1. A FELELŐSSÉG ALAPJA

A büntetni rendelhető magatartásoknak két alapformája van, nevezetesen a tevés, illetve a mulasztás. Az aktív magatartás a tevés, így pl. hatóság félrevezetésénél a büntetőeljárás alapjául szolgáló valótlan bejelentés.¹²⁸ A másik (passzív) elkövetési magatartás formája a mulasztás, amely kötelességellenes nem tevés. Így pl. a mentő körülmény elhallgatását követi el, aki olyan tény, amelytől a büntetőeljárás alá vont személy elleni eljárás megszüntetése vagy az eljárás alá vont személy felmentése függhet, nem közöl vele (védőjével vagy a hatósággal).¹²⁹

Van olyan bűncselekmény, amely tevéssel és mulasztással egyaránt elkövethető, így jogtalan elsajátítás esetén az is felel, aki a talált dolgot eltulajdonítja (eladja), illetve az is, aki azt nyolc nap alatt nem adja át a hatóságnak vagy annak, aki elvesztette.¹³⁰ Tevéssel és mulasztással egyaránt elkövethető minden olyan bűncselekmény is, amely kötelességszegést rendel büntetni. Így pl. hivatali visszaélésért felel az a hivatalos személy, aki azért, hogy jogtalan hátrányt okozzon vagy jogtalan előnyt szerezzen, hivatali kötelességét megszegi. A kötelességszegés lehet kötelességellenes cselekvés (pl. hatósági bizonyítvány jogosulatlan kiállítás, jogosítvány kiadása, munkavállalói engedély soron kívüli elintézése), illetve – gyakrabban¹³¹ – mulasztás (a vámkezelés vagy az ittas járművezetővel szembeni intézkedés elmaradása).¹³²

A büntető rendelkezések megalkotásának végső célját valamely sérelem bekövetkezésének megakadályozása képezi. A tényállás leggyakrabban ennek okozását teszi a büntetőjogi fele-

127 Földvári (1979) 75. o.; Korinek (2006) 89. o.; Adler/Mueller/Laufer (1998) 180. o.

128 Btk. 271. § (1) bek.

129 Btk. 281. §

130 Btk. 378. § (1) bek. a) pont

131 Cserei (2000) 139. o.

132 Bócz (2000) 119. o.

lösség feltételévé. Így pl. csalás nemcsak más megtévesztését, hanem (a tévedésen alapuló vagyoni rendelkezéssel) okozati kapcsolatban kár okozását is feltételezi. Csalás tehát akkor valósul meg, ha a megtévesztett nyugdíjas tévesen adományként egy összeget elutal egy számlára, ami azonban valójában nem egy jótékonyági szervezeté, hanem az elkövetők nevében eljáró hajléktalané. Nem valósít meg ellenben csalást, aki mást (pl. szeretőjét) esti programja tekintetében megtéveszti, de a tévedésben lévő személy nem végez vagyoni rendelkezést, hanem az eredetileg megbeszélthez képest egyszerűen más programot választ.

Számos esetben a jogalkotó nem a sérelmet okozó, hanem ennek veszélyét okozó vagy (tipikusan) magában hordozó magatartásokat rendel büntetni. Ennek a szabályozási megoldásnak is legalább három változata ismeretes:

Foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés miatt büntetendő, aki „foglalkozási szabály megszegésével más vagy mások életét, testi épségét vagy egészségét gondatlanságból közvetlen veszélynek teszi ki”.¹³³ Ilyen esetben a lőfegyver, a robbantószer és a robbanóanyag használatára és kezelésére vonatkozó szabályok megszegése¹³⁴ akkor is bűncselekményt képez, ha annak következtében senki sem sérült vagy halt meg, de az elkövető által üresnek hitt (kitárazott) fegyver csövében maradt és onnan kirepülő golyó a sértett feje mellett süvít el.

Uzsora-bűncselekményért az büntetendő, „aki más rászorult helyzetét kihasználva olyan különösen aránytalan mértékű ellenszolgáltatást tartalmazó megállapodást köt, amely alkalmas arra, hogy annak teljesítése a megállapodás kötelezettjét [...] súlyos vagy további súlyos nélkülözésnek tegye ki”.¹³⁵ Akkor is uzsora-bűncselekményért felel tehát a személy/valaki, ha a megállapodás kötelezettje az első törlesztési határidőben nem szenved súlyos vagy további súlyos nélkülözést, mert ötös találata lesz a lottón. Ha az uzsora-bűncselekmény tényállása súlyos vagy további súlyos nélkülözés okozását tartalmazná tényállási elemként, akkor az utóbbi jogesetben az uzsorás nem tartozna büntetőjogi felelősséggel (befejezett) uzsora-bűncselekményért. A rágalmozás becsület csorbítására alkalmas tény állításával stb. is elkövethető,¹³⁶ így nem szükséges hozzá az is, hogy a rágalmozat bárki elhiggye (azaz, hogy a megrágalmozott jó hírneve csorbuljon).

A felelősség előrehozatalának harmadik módszere olyan cselekmények körülírása, amelyek tipikusan alkalmasak a veszélyeztetésre. Ilyen a járművezetés bódult állapotban bűncselek-

133 Btk. 165. § (1) bek.

134 Btk. 165. § (4) bek.

135 Btk. 381. § (1) bek.

136 Btk. 179. § (1) bek.

ménye, amelyért az felel, aki „a szeszes ital fogyasztásából származó alkohol kivételével vezetési képességre hátrányosan ható szer befolyása alatt [...] gépi meghajtású úszólétesítményt [...] vezet”.¹³⁷ Ez akkor is büntetendő, ha az ittas vezető úszólétesítményén nincs utas, a tapon és annak környékén nincs senki más, illetve annak lezárása miatt lényegében lehetőség sincs arra, hogy arra a vízre más járművet bocsásson vagy abban fürdőzzön.

A büntetőjogi felelősség nemcsak valamilyen magatartás tanúsításától vagy eredmény okozásától függ, hanem további szubjektív elemek fennállását is feltételezi.

A bűncselekmények egyik (kisebb) része szándékos és gondatlan elkövetés esetén is büntetendő. Így szándékos emberölésért felel, aki egy másfél méteres pallossal a lekötözött foglya fejét nagy erővel, egy csapással levágja. Gondatlan emberölésért felel a már hosszabb ideje kedvtelésből késdobálással foglalkozó vádlott, aki a nála lakó sértett fejébe a kést azt követően állította bele, hogy annak fejét (adott esetben az alkoholtól közepes fokban befolyásoltan) szokás szerint késsel körbedobálta.¹³⁸ Ezzel szemben nem valósít meg gondatlan emberölést az a munkavezető, aki a munkásait elküldte a ledőléssel fenyegető fal alól, ha nem kellett számítani arra, hogy a sértett az általa is tudottan közvetlenül veszélyes munkaterületre rövid idő múlva előzetes jelzés és indok nélkül, a vádlott számára nem észlelhető módon visszatér.¹³⁹

A bűncselekmények többsége csak szándékos elkövetés esetén büntetendő, így az elkövető gondatlanság fennállása esetén nem büntetendő. Így nem felel levéltitok megsértése miatt, aki olyan saját bankjától jött, de más nevére szóló elszámolást tartalmazó levelet bont fel, amelyet a postás tévedésből (több más küldemény mellett) az ő levélszekrényébe dobott be, akkor sem, ha megfelelő gondosság mellett ezt a tévedést elkerülhette volna.¹⁴⁰

Ezen felül azonban számos esetben a célzat is büntetőjogi felelősség feltétele, így aki az Európai Unió valamely tagállamának területén történő jogellenes tartózkodáshoz erre nem jogosult személy részére segítséget nyújt, csak akkor felel büntetőjogilag, ha ezt vagyoni haszonszerzés végett teszi.¹⁴¹ Ha ezt a cselekményt pusztán humanitárius okból valósítja meg, azért ellenszolgáltatást nem kap és nem is vár, akkor nem büntetendő. Ha viszont a célzat nem a bűncselekmény megvalósulásának feltétele, akkor az elkövető attól függetlenül büntetendő, hogy vagyoni haszonszerzés vagy más motiválta. Embercsempészség miatt egy

137 Btk. 237. § (1) bek.

138 BH 1978. 185.

139 BH 2005. 132.

140 Vö. BH 1982. 276.

141 Btk. 354. § (1) bek. a) pont.

évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki másnak az államhatár jogszabályi rendelkezések megszegésével történő átlépéséhez segítséget nyújt.¹⁴² A vagyoni haszon-szerzési cél csak a bűncselekmény súlyosabb minősülésének feltétele,¹⁴³ így ezt a jogellenes tartózkodás elősegítéséhez igen hasonló bűncselekményt az is elköveti, aki ezt pusztán humanitárius okból teszi.

A büntetőjogi felelősséghez minden esetben meghatározott objektív és szubjektív elemek együttes fennállása szükséges. Emberölés esetén például más személy halálának okozása és legalább erre kiterjedő gondatlanság együttesen minimális feltétele a büntetőjogi felelőségnek.¹⁴⁴

Nem büntethető, aki más halálát okozta, ha tőle elvárható gondosság ellenére sem tudta, hogy az általa főzött ételbe valaki más mérget csempészett. Csak akkor felel büntetőjogilag, ha az általa feltálat rizottó azért volt halálos, mert a neki ajándékozott (az erdőben szomszédja által szedett) gombákat nem ellenőriztette szakértővel, azok közé viszont (általa fel nem ismerten) mérges gomba keveredett.

Nem elég a felelősséghez az ölési szándék (annak fontolgatása), ha ez megmarad a gondolatok szintjén, de még akkor sem felel, aki ezt a vágyát leírja és levélben pszichológusának elküldi.

Büntetőjogi felelőségre csak az vonható, akinek a cselekménye a külvilágban is megjelenik (pl. az ölési szándékkal a bérgyilkost felbérel, a helyszínt kikémleli, a sértettre rálő).

A büntetőjogi felelőség hatóköre tekintetében nem közömbös, hogy ugyanazt a körülményt a jogszabály objektív vagy szubjektív elemként határozza meg. Aki a rábízott idegen dolgot jogtalanul eltulajdonítja, vagy azzal sajátjaként rendelkezik, sikkasztást követ el. A dolgot jogtalanul eltulajdonítja, aki azt eladja, holott arra a rábízást tartalmazó (pl. bérleti) szerződés nem jogosítja fel. Ha azonban a dolgot még nem adja el, hanem csak ebből a célból felbecsületesi, akkor az eltulajdonítást nem valósítja meg, így sikkasztást nem követ el. Lopást követ el, aki „idegen dolgot mástól azért vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa”.¹⁴⁵ A dolgot el kívánja tulajdonítani, aki azt azért veszi el, hogy eladja. A lopást azonban az is elköveti, aki a dolgot azért veszi el, hogy azt eladja, de az elvételt követően tetten érik, az orgazdához nem jut el. Sikkasztás esetén az eltulajdonítás objektív, míg lopás esetén annak célzata szubjektív

142 Btk. 353. § (1) bek.

143 Btk. 353. § (2) bek. a) pont

144 Btk. 160. § (4) bek.

145 Btk. 370. § (1) bek.

eleme a büntetőjogi felelősségnek. Ebből eredően egyébként a tényleges eltulajdonítás csak az első bűncselekményhez szükséges, míg a második akkor is megvalósul, ha az csak az elkövető célját képezi.

2.2. A SZANKCIÓ CÉLJA

A kriminálpolitikai (büntetőpolitikai) irányzatok örök vitakérdése¹⁴⁶ a büntetés és más büntetőjogi szankciók célja. A büntetés céljára vonatkozó gondolkodás egész fejlődése során alapvetően több célkitűzés áll szemben egymással, amelyek közül a következőkben megtorlást, a megelőzést és a jóvátételt emeljük ki.¹⁴⁷

A megtorlás

Az *abszolút büntetési elméletek* értelmében a büntetés célja az *igazságos megtorlás*, azaz a bűnös jogtalan tetteinek (bűnének) igazságos viszonzása (kiegyenlítése) a büntetésben rejlő rossz okozásával. Ezen elmélet szerint azért büntetünk, mert valaki bűncselekményt követett el. A büntetés ezen felül viszont semmilyen további célt nem szolgál, hanem önmagában hordja a célját. A büntetés mértékét az arisztotelészi, ún. *osztó-igazság* elve határozza meg, vagyis minden bűnelkövető egyenlően, személyi sajátosságaitól függetlenül, csak az elkövetett cselekménye súlyára, illetve bűnössége fokára figyelemmel (proporcionálisan) büntetendő.

Az abszolút büntetési elmélet első képviselője Püthagorasz, aki az arányosságot számtani egyenlőségre alapította, ami lényegében a *talio* igazolását jelentette.¹⁴⁸ Az arányosságnak azonban már az ókori görögöknél (mégpedig Arisztotelésznél) ismeretes egy fejlettebb felfogása, hiszen szerinte a büntetés mértékét az egyenlőség helyett az arányosságnak kell meghatározni. Eszerint a tiszta *talio* ellenkezik az igazságossággal, a bűnösnek többet kell elszenvednie, mint amit elkövetett.¹⁴⁹ E teória egyik legnagyobb hatású képviselője Kant, aki szerint a büntetés sohasem lehet pusztán eszköz a bűnöző vagy a polgári társadalom javainak előmozdítására, hanem mindenkor csak azért kell a bűnözővel szemben kiszabni, mert az bűncselekményt követett el. Felfogásában a céllal nem rendelkező (hiszen az „ember ön-

146 Vö. Horváth (1981) 7. o., Földvári (1987) 116. o.

147 A büntetési célokból nem vezethető le a szankcionálás szigora, hiszen lehet rendkívül szigorú büntetést alkalmazni hasznossági alapon, míg humánusan büntetni a megtorlási elv alapján. Horváth (1981)105. o.

148 Horváth (1981) 20. o.

149 Horváth (1981) 25-26. o.

magában cél”), tiszta (ilyen értelemben „metafizikus”) megtorló büntetés védhet meg attól, hogy az embereket emberi méltósággal ellentétesen kezeljék a büntetőjogban.¹⁵⁰

A megelőzés

A *relatív büntetési elméletek* szerint a büntetés célja általában a büntetés *hasznosságában*, azaz újabb bűncselekmények *megelőzésében* van.¹⁵¹ Az elmélet szerint azért kell büntetni, hogy a jövőben ne kövessenek el bűncselekményt. A büntetés tehát nem öncél, hanem preventív eszköz, ami befolyásolja mértékének meghatározását is.

A *relatív büntetési elméletek* hagyománya szintén a görög filozófiába nyúlik vissza, hiszen alap gondolatát már a szofista Prótagorasz megfogalmazta: „aki ésszerűen jár el, nem abból a szempontból és nem amiatt bünteti meg a gonosztevőt, mert az jogtalanságot követett el – ha ezért büntetne az ember, csupán esztelen, állati bosszú hajtaná. Aki azonban tervszerűen akar eljárni a büntetés kérdésében, az nem a már elkövetett bűntettet akarja megtorolni – hiszen azt már nem teheti meg nem történtté –, hanem a jövő szempontjából büntet: hogy a tettes ne essen újra bűnbe, és általában mindenki, aki csak tanúja volt megbüntetésének, visszaradjon a gaztettől”.¹⁵²

Beccaria szerint a büntetés célja nem lehet pusztán egy elvont eszme (az „igazság”) szolgálata, és nem lehet a célja önmagában sem (ahogyan azt például Kant és Hegel vallotta). A büntetés célja „megakadályozni, hogy a bűnös újabb károkat okozzon polgártársainak és másokat visszatartani attól, hogy hasonló károkat okozzanak.”¹⁵³ Követőjének, Benthamnak utilitarista elmélete szerint a büntetés célja, hogy ellenőrizze a büntetett vagy mások cselekvését, az előbbinek az akaratára hat: vagy megjavítja vagy megfosztja őt a további elkövetés lehetőségétől, a társadalom többi tagja vonatkozásában pedig lényegében az elrettentés érvényesül. Elismeri, hogy a sértettnek nyújtandó elégtétel lehet a büntetés mellékes célja, de nem önmagában.¹⁵⁴

A relatív teórián belül az egyik *irányzat* az általános megelőzés (generális prevenció), amely szerint a büntetés célja annak megelőzése, hogy bárki más bűncselekményt kövessen el.¹⁵⁵ Ennek egyik vetülete a potenciális normasértőknek a büntetéssel való fenyegetéssel (annak alkalmazásával való *elrettentése*), amelynek egyik legnagyobb hatású kifejtése Anselm Feuerbach ún. pszichológiai kényszerelmélete. Ennek alapja az a feltételezés, hogy minden tör-

150 Nagy (2008) 259. o.

151 Horváth (1981) 67. o.

152 Horváth (1981) 20. o.

153 Beccaria (1764) 37. o.

154 Horváth (1981) 68. o.

155 Horváth (1981) 67., 111. o.

vénysértés lélektani oka az ember érzéki vágyán alapul, melynek kielégítéséért követi el a bűncselekményt. Ezt a vágy-indítékot viszont megszünteti, ha a büntetett tudja, hogy a bűncselekmény elkövetését olyan hátrány követi, amely jelentősen nagyobb annál a rossznál, mint amit a bűncselekmény el nem követése miatt érzett kielégítetlenség jelent.¹⁵⁶

A relatív teórián belül a másik *irányzat* az egyéni megelőzés (speciális prevenció), amely szerint a büntetés célja annak megelőzése, hogy az elkövető újabb bűncselekményt kövessen el.¹⁵⁷ Ennek három alapvető útja, hogy az alkalmi büntettest elrettenti, a javíthatót megjavítja, a javíthatatlant pedig ártalmatlanná teszi (ezt az álláspontot képviselte pl. Franz von Liszt).¹⁵⁸ Az ártalmatlanná tétel kétféleképp történhet: az elkövető elszigetelésével, illetve fizikai megsemmisítésével.¹⁵⁹

A jóvátétel

A jóvátétel gondolata a büntetőjogi szankció céljaként is jelentkezhet, olyan joghátrányt alkalmazásán keresztül, amely alkalmas arra, hogy jóvátegye a közösségnek okozott sérelmet. Ilyen funkciója is lehet különösen a pénzbüntetésnek,¹⁶⁰ a vagyonelkobzásnak,¹⁶¹ a közérdekű munkának,¹⁶² a jóvátételi munkának¹⁶³ illetve a pártfogó felügyelet körében okozott kár megtérítésével kapcsolatos magatartási szabályok előírásának.¹⁶⁴

A büntetési célok összhangja (egyesítő elméletek)

Az irodalomban széles körben elismert, hogy az egyes célkitűzések ellentmondásba kerülhetnek.¹⁶⁵

A büntetéskiszabás során elsősorban a megtorlás, illetve a megelőzés figyelembe vétele lehet ellentétes,¹⁶⁶ hiszen a megtorlás ott is szükséges lehet, ahol a megelőzés nem, míg megelőzés ott, ahol nem lehet szó megtorlásról (Beling).¹⁶⁷

156 Horváth (1981) 70-71. o.

157 Horváth (1981) 67. o., 111. o.

158 Nagy (2008) 260. o.; Horváth (1981) 84., 123. o.

159 Nagy (2008) 266. o.

160 Btk. 50. § (1) bek.

161 Btk. 74. §.

162 Btk. 47. § (3)-(4) bek.

163 Btk. 67. § (1)-(3) bek.

164 Btk. 71. § (3) bek.

165 Nagy (2008) 267. o.

166 Vö. Horváth (1981) 63., 66. o.

167 Horváth (1981) 94. o.

Ellentétbe kerülhet akár a generális és speciális prevenció is, hiszen a társadalom tagjainak befolyásolása, másrészt pedig az egyes bűnelkövetőre gyakorlandó ráhatás különböző feltételeket igényel(het) adott esetben.¹⁶⁸

Az egyesítő elméletek lényegében azon a felismerésen alapulnak, hogy a büntetésnek nem szabad egyetlen célt kitűzni.¹⁶⁹ Ahogy ugyanis nincs egyetlen bűnözési magyarázat, úgy nem szólhatunk egyetlen büntetési célról sem.¹⁷⁰ A büntetési célok konfliktusát tehát el kell fogadni, mivel a büntetőjog csak így reagálhat a sokféle elkövetőre és bűncselekményre.¹⁷¹

A büntetés célját hazánkban elsőként¹⁷² az 1961. évi Btk. szabályozta törvényi szinten. A vonatkozó rendelkezés szerint „a büntetés célja: a társadalom védelme érdekében a bűntett miatt a törvényben meghatározott joghátrány alkalmazása, az elkövető megjavítása, továbbá a társadalom tagjainak visszatartása a bűnözéstől.”¹⁷³ Mivel a meghatározás a törvényben meghatározott joghátrány alkalmazását is célként fogalmazta meg, a jogirodalomban voltak olyan teóriák, amelyek szerint a megtorlás is a büntetés célját képezi.¹⁷⁴

Az 1978. évi kódex megalkotásakor ezzel a szemlélettel a jogalkotó kifejezetten szakított,¹⁷⁵ így az már azt tartalmazta, hogy „a büntetés célja [...] annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el.”¹⁷⁶ A törvényhozó szándékát illetően nem lehetett ellentétes következtetést levonni önmagában abból sem, hogy a kódex a büntetés fogalmát („a bűncselekmény elkövetése miatt a törvényben meghatározott joghátrány”) a büntetés célja cím alatt szabályozza.¹⁷⁷ Ettől függetlenül azonban egyes tudományos álláspontok szerint a megtorlás is a büntetés egyik célja (ha ez utóbbi fogalom a törvényhozásra, büntetőbíráskodásra, és a büntetés végrehajtásra is vonatkozik).¹⁷⁸ Külön rendelkezés vonatkozott a fiatalkorúakra, akikkel „szemben alkalmazott büntetés vagy intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjék, és a társadalom hasznos tagjává váljék”.¹⁷⁹

168 Horváth (1981) 93-94. o.

169 Györgyi (1984) 179. o.

170 Horváth (1981) 136. o.

171 Horváth (1981) 136. o.

172 Az 1950. évi II. törvény (Btá.) 50. § (1) bek.

173 1961. évi Btk. 34. §.

174 Vö. Györgyi (1984) 184. o 419. lábjegyzetben idézett művek.

175 Györgyi (1984) 187-188. o.

176 1978. évi Btk. 37. §.

177 Györgyi (1984) 189. o.

178 Györgyi (1984) 199. o.

179 1978. évi Btk. 108. § (1) bek.

Lényegében a korábbi kódex megoldását vette át a Btk. is, azzal az eltéréssel, hogy a büntetés célját csak a büntetés kiszabása¹⁸⁰ körében definiálja. A büntetés célja körében pedig már csak arról rendelkezik, hogy „a büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el”.¹⁸¹

A büntetés céljával kapcsolatos felfogások az Alkotmánybíróság tagjai között sem voltak egységesek. Szabó András szerint „a büntetőjogi büntetést nem szükséges célkövetéshez vagy célra való alkalmassághoz kötni, hiszen attól, hogy nem hatásos vagy nem teljesít be célokat, alkalmazása még szükséges, igazságos és indokolt lehet. A bűn büntetést érdemel elve célkövetés, hatékonyság és hatásosság nélkül is teljesezésbe mehet. [...] A büntetés célja önmagában van: a jogépség nyilvános deklarálásában, a célra nem tekintő megtorlásban”.¹⁸²

Ezzel szemben Zlinszky János szerint „a büntetés csak [...] a célra irányított értelemben elfogadható, és indokoltságát veszti azonnal, amint céljai megvalósítására alkalmatlanná válik”.¹⁸³ Szerinte „a büntetés célja megelőző: védett társadalmi értékekkel szembeni támadások visszaszorítását szolgálja. Csak ott és annyiban érvényesülhet, ahol e céljának megfelel és jogalapját veszti, ha e célt nem tudja szolgálni, vagy csak nagyobb sérelem árán szolgálja, mint amelyet elhárít.”¹⁸⁴

3. A BÜNTETŐPOLITIKA VÁLTOZÁSAI

A meglévő büntetőjogi szabályozás módosításának egyik (elég gyakori) oka a (megváltozott) kriminálpolitikai elképzelések érvényesítése. A büntető jogszabály azonban más okból is módosulhat, így pl. a jogalkotó korigálni kívánja az eredeti jogalkotói szándékkal ellentétes (vagy a jogszabályt egyenesen helytelenül értelmező) bírói gyakorlatot. A kriminálpolitika nemcsak a törvény módosításaiban tükröződhet, hanem annak része azon döntés is, amely az addig hatályos szabályozás tényállásainak (büntetési tételeinek) tudatos változtatlanul hagyására vonatkozik. Ez különösen jól látható akkor, ha ez valamilyen módosításra (pl. bűn-

180 Btk. IX. fejezet.

181 Btk. 79. §.

182 Szabó András alkotmánybíró párhuzamos véleménye a 23/1990 (X. 31.) AB határozathoz, 2. pont.

183 Zlinszky János alkotmánybíró párhuzamos véleménye a 23/1990 (X. 31.) AB határozathoz, 3. pont.

184 Zlinszky János alkotmánybíró párhuzamos véleménye a 23/1990 (X. 31.) AB határozathoz, 4. pont.

tetni rendelésre, tényállás hatályon kívül helyezésére, szigorításra vagy enyhítésre) irányuló javaslat visszautasításával párosul.

A büntetőjogi szabályozás kriminálpolitikai alapon alapvetően a büntethetőség, illetve a szankciók mértéke tekintetében változhat.

3.1. VÁTOZÁSOK A BÜNTETHETŐSÉG TEKINTETÉBEN

A büntethetőség tekintetében a kriminálpolitikai elképzelések a büntetőjogi felelősség tágításával (kriminalizáció), illetve szűkítésével (dekriminalizáció) érvényesülhetnek. A következőkben ezeket a jelenségeket – elsősorban hazai jogunk rendszerváltás utáni szakaszából vett példák segítségével – elkülönülve elemezzük. Ezt követően bemutatunk olyan bűncselekményeket, amelyeknél a kriminalizáció, illetve a dekriminalizáció (még e jogtörténetileg viszonylag rövid időszakon belül is) „hullámokban” érvényesült.

- › A kriminalizáció kapcsán Vámbéry máig ható intelme, hogy kerülni kell a büntetendő cselekmények felesleges szaporítását, hiszen ha az állam a csekélyebb jelentőségű társadalomellenes emberi magatartások megfékezésére is használja, e fegyver megszokottá válik, és nem alkalmazható sikerrel a kriminalitás leküzdésére.¹⁸⁵ A kriminalizáció történhet új büntetőjogi tényállás beiktatásával vagy meglévő tényállás hatókörének kibővítésével.

Új tényállás beiktatásának indoka leggyakrabban a társadalmi és gazdasági körülmények jelentős változása, illetve ennek általában utólagos jogalkotói felismerése.

Az új tényállás megalkotására akkor is sor kerülhet, ha a jogalkotó az addig tényállások által biztosított büntetőjogi védelmet elégtelennek tartja. Így pl. a piramisjáték szervezését azért kellett külön tényállásban büntetni rendelni,¹⁸⁶ mert a jogalkotó olyan cselekményeket is kriminalizálni akart, amelyek akkoriban sem csalásnak, sem jogosulatlan pénzintézeti tevékenységnek nem minősültek.

A tényállás kibővítése általában új elkövetési forma megjelenéséhez (elterjedéséhez), és ennek (gyakran késleltetett) jogalkotói felismeréséhez köthető.

185 Vámbéry (1913) 58-59. o.

186 1978. évi Btk. 299/C. § – 1996. évi LII. törvény 18. §.

A tényállás kibővítése kapcsolódhat a társadalmi és gazdasági körülmények (azokra vonatkozó más jogági szabályozás) kisebb változásához.

Az újabb törvénymódosítás egyes esetekben arra reagál, hogy a korábban megalkotott tényállás bírósági értelmezése akadályozza a jogalkotó büntetőpolitikai elképzeléseinek érvényesülését.

- › A dekriminalizáció alapvető módszerei a büntetőjogi tényállás hatályon kívül helyezése, illetve a meglévő tényállás hatókörének szűkítése.

A meglévő tényállás hatókörének szűkítése leggyakrabban úgy valósul meg, hogy a jogalkotó bizonyos elkövetési magatartásokat hatályon kívül helyez (az újraszabályozás során mellőz).

A meglévő tényállás hatókörének szűkítése az is, ha a jogalkotó valamely értékhatárt vagy más kvalitatív ismérvet magasabban szabályoz. Így pl. a 2012. évi II. törvény a bűncselekményi minősüléshez szükséges érték, kár stb. határát 20 000 forintról 50 000 forintra emelte.¹⁸⁷

A törvényi tényállás hatályon kívül helyezése nem mindig jelenti azt, hogy az adott cselekmény vonatkozásában valódi dekriminalizációra kerülne sor. Az ún. látszólagos dekriminalizáció egyik esetében ugyanis egy tényállás hatályon kívül helyezését az indokolta, hogy a jogalkotó ráébredt, hogy a párhuzamos büntethetőség fenntartása szükségtelen. Így részben ezért helyezte hatályon kívül az 1989. évi XXV. törvény 17. §-a a Btk. 143. §-át (merénylet), illetve a 2007. évi XXVII. törvény 89. §-a a Btk. 298/C. § (2) bekezdését (valótlan érték megjelölése). A látszólagos dekriminalizáció másik esetkörében a hatályon kívül helyezett tényállás szerepét rögtön egy másik veszi át. Ilyen pl. a jogosulatlan befektetési szolgáltatási tevékenység tényállásának hatályon kívül helyezése a 2005. évi XCI. törvény 29. § (2) bekezdés a) pontja által, mivel a büntetőjogi védelmet a továbbiakban az ugyanezen törvény 15. §-a által beiktatott jogosulatlan pénzügyi tevékenység tényállása (Btk. 298/D. §) biztosította.

A kriminalizáció és dekriminalizáció hullámmozgása elsősorban azoknál a bűncselekményeknél jelentkezik, amelyeknek a jogalkotó eleve csak átmeneti szerepet szánt (pl. valótlan érték megjelölése).

A kriminalizáció és dekriminalizáció hullámmozgása azoknál a bűncselekményeknél is jelentkezett, amelyeknek a mögöttes szabályozás gyakran és érdemben változott (pl. sajtórendészeti vétség).

187 Szabs. tv. 253. § (1)-(2) bek.

3.2. A SZANKCIÓK TEKINTETÉBEN

A szankciók mértéke tekintetében a kriminálpolitikai elképzeléseken alapuló módosítás vagy súlyosabban szankcionál vagy a szankciók mértékét enyhíti.

- › A szigorítás oka is legtöbbször a védett jogi tárgy megváltozott társadalmi és jogalkotói értékelése. Így 1993-ban a rendszerváltás során megváltozott „Alkotmánnyal összhangban a Büntető törvénykönyvnek is ki kell fejeznie, hogy az emberi jogokat fokozott oltalomban kell részesíteni. Az életet, testi épséget, személyi szabadságot védő törvényi tényállások egy részénél a büntetési tételek nem tükrözik kellőképpen a védett jogtárgy értékét. Ezért a javaslat a személyi szabadság megsértésének alapejét is (egy évig terjedő szabadságvesztés helyett három évig terjedő szabadságvesztéssel büntendő cselekményként) határozza meg”.¹⁸⁸

Ugyanezen módosító törvény a szemérem elleni erőszak büntetési tételét az erőszakos közösülés büntetével azonosan állapította meg (azaz két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztésre emeli), mivel a kapcsolódó indokolás szerint e bűncselekmények is elkövethetők „oly módon, hogy az emberi mivoltában mélyen megalázott sértettnek nagymérvű testi vagy lelki gyötrelmet kell elszenvednie”.¹⁸⁹ Ezt megelőzően két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel felelt, aki mást vaginális közösülésre kényszerített, míg egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel, aki ugyanezt az erőszakot anális közösülés formájában valósította meg.

A büntetési tétel emelésének oka bizonyos esetekben az, hogy a gyakorlatban egy bűncselekmény súlyosabb formáinak elkövetése is megjelenik. Erre a jogalkotó akkor válaszol helyesen, ha erre figyelemmel megalkotja a bűncselekmény egy új minősített esetét. Így az 1990-es évek végén indokolás szerint „a legnagyobb tárgyi súlyú bűncselekmények elkövetőivel szemben [...] az egyéniesítés lehetőségeit szűkre” szabta „a szabadságvesztés nyolc évig terjedő felső határa, és ez a büntetések enyhességének irányában hat”. Ezért iktattak be egy további értékhatárt (különösen jelentős, ötszázmillió forint feletti érték) és az ahhoz kapcsolódó magasabb büntetési tételt (öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés).¹⁹⁰

188 Az 1993. évi XVII. törvény javaslatának 37. §-ához fűzött indokolás.

189 Az 1993. évi XVII. törvény javaslatának 45-46. §-ához fűzött indokolás.

190 1999. évi CXX. törvény 7. §-ához fűzött indokolás.

Más esetben a jogalkotó a súlyosabb elkövetések megjelenésére az alapeseti büntetési tétel megemelésével reagált, így pl. az 1999. évi CXX. törvény 10. §-a az emberölésre irányuló előkészület büntetési tételét három évig terjedő helyett öt évig terjedő szabadságvesztésben határozta meg, mivel a kapcsolódó indokolás szerint „a Btk. megalkotása óta eltelt több mint húsz év alatt a bűnözési helyzet az élet elleni bűncselekmények vonatkozásában jelentősen romlott, így megjelentek a leszámolás jellegű emberölések, a bérgyilkosságok.” Nyilvánvalóan helyesebb (differenciáltabb) válasz lett volna, ha a jogalkotó csak az emberölés az 1978. évi Btk. 166. § (2) bekezdésében meghatározott minősített eseteire (pl. nyereségvágyból elkövetett emberölés, így bérgyilkosság elkövetésére) irányuló előkészület büntetési tételét emeli fel.

- › Az enyhítés egyik leggyakoribb fajtája a büntetési tételek csökkentése, így a pénzmosással kapcsolatos bejelentési kötelezettség szándékos elmulasztásának büntetési tételét a 2000-es évek közepén három évig terjedőről két évig terjedő szabadságvesztésre enyhítették.¹⁹¹ A kapcsolódó indokolás szerint a Btk. rendszerében a pénzmosással kapcsolatos bejelentési kötelezettség szándékos elmulasztásának három év szabadságvesztéssel történő fenyegetettsége mindenképpen eltúlzott volt.¹⁹²

A szigorítás és enyhítés egymást váltva is érvényesülhet, sőt akár egyidejűleg egyazon szankció tekintetében is kombinálódhat. A Btk. például „a pénzbüntetés napi összege esetén az alsó határ kettőezer-ötszáz forintról ezer forintra csökkentette, de a felső határt kettőszázezer forintról ötszázezer forintra növelte.¹⁹³

191 2007. évi XXVII. törvény 26. §.

192 2007. évi XXVII. törvény 27. §.

193 Btk. 459. § (6) bek. b) pont.

V. MODUL

AZ ÚJ BÜNTETŐKÓDEX BÜNTETŐPOLITIKAI SZEMMEL

(DR. HOLLÁN MIKLÓS)

Érdeemes megvizsgálni az eddig szerzett büntetőpolitikai ismeretek alapján a hatályos (a közelmúltban megalkotott) büntetőkódexünket (2012. évi C. törvény, Btk.).

1. AZ ÚJ KÓDEX MEGALKOTÁSÁNAK INDOKOLTSÁGA

Míg a javaslat indoklása műfajából adódóan nyilvánvalóan szükségesnek tartja az új kódex megalkotását, addig a jogirodalom véleménye megoszlik erről. Egyesek szerint „egy átfogó módosítás elég lett volna”,¹⁹⁴ míg mások szerint a problémák azzal nem lettek volna orvosolhatók, hanem egy új kódex megalkotására volt szükség.¹⁹⁵ Tekintsük át, hogy milyen tényezőkkel kívánták alátámasztani az új kódex megalkotásának szükségességét.

A megalkotásánál uralkodó jogelméleti koncepció alapján az 1978. évi Btk. szavatossági ideje húsz év volt,¹⁹⁶ így azt feltehetően akkor is új kódex váltotta volna fel, ha a szocialista gazdasági, társadalmi és politikai rendszer megmarad Magyarországon.

A Btk. javaslatának indokolása szerint az 1978. évi Btk. „hatályba lépése óta több mint száz alkalommal módosult, ebből a jogalkotó az elmúlt három évtizedben több mint kilencven alkalommal (tehát évente átlagosan többször is) módosította”.¹⁹⁷ Az 1978. évi kódexet tehát évente három módosítás érintette, a rendszerváltás utáni időszakban pedig évente négy. Önmagában azonban nem a módosítások száma vagy gyakorisága indukálhatta (indokolhat-

194 Gellér (2015) 78. o.

195 Miskolczi (2015) 281–291, 282. o.

196 Szabó Imre (1973) 557–563. o.

197 A Btk. javaslatának Általános Indokolása I. pont.

ta) egy új kódex megalkotását. Jól látszik ez visszatekintve abból is, hogy megalkotása óta maga a Btk. is legalább 18 alkalommal módosult, ami évente átlagosan 9 alkalom. Mégsem állítja senki, hogy 2015-ben pusztán erre figyelemmel aktuális lenne egy új büntetőkódex megalkotása.

Az indokolás szerint „a rendszerváltás óta a különböző kormányzatok eltérő büntetőpolitikai irányvonalat követve alakították át – sokszor egymásnak ellentmondva – a büntetőjogi rendelkezéseket, így a módosítások a törvény eredeti rendszerét mára jelentősen átfomálták”.¹⁹⁸

Az indokolás fenti következtetése erősen vitatható. A rendszerváltás utáni módosítások jelentős része ugyanis politikailag semleges volt (azokat más jogszabályok változása, illetve nemzetközi kötelezettség indukálta). Ez már csak abból is látható, hogy a korábbi kódex módosításai évente egyszer (többször) és nem négyévente (nyolcévente) jelentkeztek. Voltak természetesen a kormányváltáshoz kapcsolódó politikailag megosztó módosító törvények is, így az 1998. évi LXXXVII. tv.-t 210 igen 125 nem szavazattal,¹⁹⁹ míg a 2003. évi II. tv.-t 195 igen, 179 nem szavazattal fogadták el.²⁰⁰ Azonban még e jogszabályok módosításainak egy része is politikailag semleges volt.²⁰¹

A politikailag (büntetőpolitikailag) érzékeny kérdések szabályozása pedig sok esetben nem is volt alkalmas a kódex rendszerének megbontására. A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményeknél az elterelés szabályai politikailag (büntetőpolitikailag) érzékenyek (és természetesen nagy gyakorlati jelentőségük is van), de ennek változásai a kódex rendszerét nem is érintették.²⁰² A politikailag érzékeny kérdések szabályozása pedig sok esetben azért nem okozott rendszertani törést, mert az egymásnak ellentmondó szabályok nem voltak egy időben hatályban. Így amennyiben a középértékű büntetésre vonatkozó szabály 1998-as beiktatása²⁰³ megbontotta a kódex rendszerét (részemről még ezt is kétlem), akkor ezt az erre vonatkozó szabályozás 2003-as eltörlése teljesen helyrehozta.²⁰⁴

A nagyszámú módosítás természetesen – más körülményekre tekintettel – alkalmas lehet a törvénykönyv egységének megbontására. Ez azonban az előbbiek szerint meggyőzőbb indokolást igényelt volna az új kódex előkészítői részéről. Ebben a körben az indokolás utalhatott

198 A Btk. javaslatának Általános Indokolása I. pont.

199 T/250. sz. javaslat – A büntető jogszabályok módosításáról.

200 T/1218 sz. javaslat – A büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes tv.-ek módosításáról.

201 Így pl. a külföldi ítélet érvényének újraszabályozása 1998. évi LXXXVII. tv. 1. §.

202 1998. évi LXXXVII. tv. 63. §, 2003. évi II. tv. 21. §.

203 1998. évi LXXXVII. tv. 18. §.

204 2003. évi II. tv. 88. § (1) bek. e) pont.

volna például a különböző tényállások büntetési tételeinek „szétcsúszására”,²⁰⁵ ami az 1978. évi Btk. különböző módosításainak eredményeként valóban érezhető volt (és a kódex adott időpontban hatályos szövegében is tükröződött).

A Btk. javaslatának indokolása szerint „azokat a problémákat [...], amelyek a számos módosítás folytán a törvénykönyv egységének megbontásából fakadnak, végső soron csak egy új kódex tudja megoldani”.²⁰⁶ A miniszteri indoklás itt azért nem tekinthető meggyőzőnek, mert az egyensúlyát veszített rendszer stabilizálása inkább egy novelláris módosítást igényelt volna. Egy új kódex megalkotására viszont inkább egy gyökeresen új szisztéma megalkotásának igénye szolgáltatott volna megfelelő indokot.

Az új büntetőkódex megalkotása már a rendszerváltás idején is szükséges (egyes vélemények szerint elkerülhetetlen) lett volna,²⁰⁷ de arra különböző okok miatt nem akkor került sor. A megváltozott társadalmi, gazdasági és politikai viszonyokhoz különböző módosító törvények igazították hozzá az 1978. évi büntetőkódexet,²⁰⁸ elsősorban olyan területeken, amelyeket a rendszerváltás erősebben érintett (ilyen például az állam elleni vagy az indoklásban kiemelt gazdasági bűncselekmények²⁰⁹ szabályozása). Éppen ezek a módosítások voltak azok, amelyek nemcsak nem akadályozták, hogy az 1978. évi Btk. „megfelelő jogi védelmet biztosítson alapvető értékeinknek”,²¹⁰ hanem annak nélkülözhetetlen előfeltételét képezték.

A Btk. megalkotásának paradox módon van egy olyan újdonsága, amely – ha közvetetten is – a rendszerváltáshoz, pontosabban az akkor kezdődő (és sajátos módon azóta is folyamatban lévő) igazságtételi folyamathoz köthető. A Btk. ugyanis már kifejezetten úgy rendelkezik, hogy „a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő cselekmények” esetén nem képezi a büntetőjogi felelősségre vonás feltételét, hogy a cselekményt a magyar törvény az elkövetés idején büntetni rendelje.²¹¹ Az újdonság azonban nem büntetőjogunkban, hanem csak a büntetőjogszabály szövegében jelentkezik,²¹² mivel a vonatkozó jogtétel korábban már megjelent az 53/1993. (X. 13.) AB határozatban, illetve az *Alaptörvény XXVIII. cikk* (5) bekezdésében.

205 Miskolczi (2015) 282. o.

206 A Btk. javaslatának Általános Indokolása I. pont.

207 Csomós (2014) 32. o.

208 Ebben a vonatkozásban összefoglalóan lásd Nagy (2007).

209 A Btk. javaslatának Általános Indokolása I. pont.

210 A Btk. javaslatának Általános Indokolása I. pont.

211 Btk. 1. § (1) bek.

212 Ezek elkülönítésére lásd Wiener (2000) 9. o.

Arra azonban van példa, hogy a rendszerváltást követően bekövetkezett kisebb volumenű társadalmi változások hatása a Btk. újdonságaiban csapódjon le. Ilyen például „a katonai bűncselekmények vonatkozásában több bűncselekmény büntetési tételének enyhítése, amelynek magyarázataként az szolgált, hogy „a súlyos büntetési tételek további fenntartása önkéntes haderő esetében, illetve a katonai büntetőeljárás hatálya alá tartozó fegyveres rendészeti szervek hivatásos állománya vonatkozásában békeidőben szükségtelenek”, hanem csak „háború vagy az állam biztonságát veszélyeztető vészhelyzet esetén [...] indokoltak”.²¹³

A Btk. javaslatának indokolása idézi a Nemzeti Együttműködés Programját (továbbiakban NEP), amely szerint „a Jogszabály szigora, a büntetési tételek növelése, az életfogytig tartó szabadságvesztés többszöri alkalmazása, az áldozatok védelme meg fogja fékezni a bűnök elkövetőit és világossá teszi a társadalom minden tagja számára, hogy Magyarország nem a bűnelkövetők paradicsoma.” Ezt követően kilátásba helyezi, hogy „ebből következően [...] szigorú törvények születnek, amelyek minden jogkövető állampolgárnak védelmet garantálnak, a bűnelkövetők számára azonban hatékony és visszatartó erejű büntetést helyeznek kilátásba”.²¹⁴

A NEP azonban szintén nem indokolja önmagában egy új kódex megalkotását, hiszen ilyet nem is irányoz elő. Abban ugyanis az szerepel, hogy „a választások utáni első lépések egyikeként szigorítani fogjuk a büntető törvénykönyvet.”²¹⁵ Ezt pedig – amint már utaltunk rá – a 2010. évi LVI. tv. már megtette, hiszen az olyan esetekre is lehetővé (kötelezővé) tette az életfogytiglani szabadságvesztés alkalmazását, amikor az elkövetett bűncselekményekre azt a különös rész nem írja elő.²¹⁶ Ezenfelül visszahozta a középértékű büntetést, ami az előzmények²¹⁷ alapján méltán jellemezhető az akkor hatalomra jutott kormánypártok egyik kedvenc büntetőjogi jogintézményeként. Ehhez képest a Btk. hozhat (és hozott is) bizonyos további szigorítást, de az előzményekhez képest ezek már önmagukban biztosan nem igényelték egy új kódex megalkotását.

Álláspontom szerint, sem a korábbi kódex módosításai, sem a társadalmi változások, sem egy új büntetőpolitika érvényre juttatása nem tette szükségessé egy új kódex megalkotását. Az

213 A Btk. javaslatának Általános Indokolása IV/22. pont.

214 A Nemzeti Együttműködés Programja, 46. (www.parlament.hu/irom39/00047/00047.pdf) (Utolsó megtekintés 2016. december 1.).

215 A Nemzeti Együttműködés Programja, 46. (www.parlament.hu/irom39/00047/00047.pdf) (Utolsó megtekintés 2016. december 1.).

216 Pl. 1978. évi Btk. 85. § (4) bek. (hk.) Vö. 23/2014. (VII. 15.) AB hat.

217 1998. évi LXXXVII. tv. 18. §.

azonban már nem zárható ki, hogy ezek együttese – legalábbis a jogalkotó értékelése szerint – elért egy kritikus tömeget, ami ezt már megfontolandóvá tette. Az új kódex formájában való jogalkotás azonban még így is inkább szimbolikus intézkedésnek tekinthető, nem pedig jogtechnikai kényszernek. Természetesen az új kódex mint forma ettől még alkalmas volt arra, hogy olyan változások katalizátoraként funkcionáljon, amelyek talán egy novella előkészítése során elsikkadtak volna (ilyen volt pl. egy a korábbinál koherensebb szabályozás létrejötte).

2. A KÓDEX ÚJDONSÁGAI

A Btk. újdonságát nyilvánvalóan mennyiségi szemlélettel is meg lehet közelíteni, megvizsgálva, hogy az új kódex szövege mekkora részében azonos, hasonló vagy eltérő az előzőhöz képest. Így megállapítható, hogy „huszonhat olyan külön alcímmel megnevezett tényállás van a [...] Btk.-ban, amelynek semmilyen előzménye nem volt a régiben, ennél nagyságrendekkel magasabb a valamilyen előzménnyel rendelkező, de lényegét tekintve kisebb vagy nagyobb mértékben megváltozott törvényi tényállás”.²¹⁸

Az egyes újdonságok gyakorlati kihatása azonban jelentős mértékben eltér egymástól, így a minőségi értékelés ebben a vonatkozásban sem mellőzhető. A Btk. javaslatának önértékelése szerint „úgy hoz jelentős változásokat, hogy nem jelent egyúttal teljes dogmatikai szakítást a[z 1978. évi] Btk.-val”.²¹⁹ Ezzel összhangban Tóth Mihály szerint „az új törvény valójában a korábbi Btk. mértéktartó és elkerülhetetlen korrekciója”. Az új kódexet „nem a minden áron való újítani akarás, nem a korábbi elvekkkel és intézményekkel való görcsös szakítás kényszere jellemzi”.²²⁰

Az újdonságok mértékének meghatározásánál a Btk.-t azért sem mérhetjük egy átlagos kodifikációs produktumra irányadó mércével, mivel annak közvetlen előzményei (nevezetesen a 2009. évi LXXX., illetve a 2010. évi LVI. tv.) ebben a vonatkozásban „ellopták a műsort” a 2012-es jogalkotás elől. Erre figyelemmel egyébként nem véletlen az az értékelés sem, hogy a Btk.-t sok tekintetben a 2009. évi LXXX. tv.-ben megkezdett út folytatása jellemzi.²²¹

218 Miskolczi (2015) 284-285. o.

219 A Btk. javaslatának Általános Indokolása I. pont.

220 Tóth (2013) 529. o., hasonlóan Miskolczi (2015) 282. o.

221 Gellér (2015) 73. o.

Ez különösen öröndetes például a közvetett tettesség kodifikációját,²²² a büntetések kombinálhatóságának rugalmasabb rendszerét,²²³ illetve a kétévi szabadságvesztés végrehajtásának felfüggeszthetőségét²²⁴ tekintve. Más esetekben azonban a Btk. kifejezetten visszalép a 2009. évi LXXX. tv.-ben megkezdett útról, így különösen a részben felfüggesztett szabadságvesztés, illetve a kényszergyógykezelés kapcsán.

A kódexet nemcsak újfajta bűncselekmények beiktatása (gépjármű kilométer-számláló műszer által jelzett érték meghamisítása²²⁵), hanem egyes korábban rendelt bűncselekmények (hitelezési csalás) büntetni rendelésének megszüntetése is jellemezte.

A kódex a büntetőjogi felelősség általános feltételei tekintetében is komoly változásokat hozott, bővítette a jogos védelmet, hiszen meghatározott támadások (pl. lakásba való jogtalan fegyveres bejutás a támadó életének elvételével is elhárítható).²²⁶ Ezzel szemben szűkítette azok körét, akik gyermekkoruk miatt nem büntethetők. Az új kódex szerint egyes bűncselekmények, így emberölés esetén már 13 éves személyek is büntetőjogi felelősséggel tartozhatnak, ha rendelkeznek belátási képességgel.²²⁷ Szövegében megváltozott, de érdemben nem bővült a kóros elmeállapotra vonatkozó rendelkezés.

3. A BÜNTETŐJOGI FELELŐSSÉG KITERJESZTÉSE ÉS SZŰKÍTÉSE

3.1. SZIGORÍTÁS ÉS ENYHÍTÉS

Az általános indokolás szerint a Nemzeti Együttműködés Programja alapján:

„az új Büntető Törvénykönyvvel szembeni egyik legfontosabb elvárás [...] a szigorúság”. Ez „nem feltétlenül jelent tételhatár-emelést, hanem a tetтарыыos büntetőjogi szemlélet hang-

222 1978. évi Btk. 20. § (2) bek., Btk. 13. § (2) bek.

223 1978. évi Btk. 38. §, Btk. 33. §.

224 1978. évi Btk. 89. §, Btk. 85. §.

225 Btk. 348. § „Aki jogtalan hasznoszerzés végett a közúti gépjármű kilométer-számláló műszere által jelzett értéket a műszere gyakorolt behatással vagy a mérési folyamat befolyásolásával meghamisítja, illetve a műszer működését megakadályozza, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő”.

226 Btk. 22. § (2) bek.

227 Btk. 16. §

súlyosabb megjelenítését a törvényben. A szigorítás elsősorban a visszaesőkre vonatkozó rendelkezésekben nyilvánul meg, az első alkalommal bűncselekményt elkövetők esetén a [...] [j]avaslat [...] a prevenciós szempontok érvényesítését is lehetővé teszi”²²⁸

Az indokolásnak ez a része meglehetősen nehezen értelmezhető. Homályban marad, hogy mi lehet az a tettarányos szigorítás, ami nem jelent tételhatár-emelést. Kizárásos alapon ez legfeljebb a középértékű büntetéskiszabásra vonatkozó rendelkezés lehetne, de az nem tekinthető a Btk. újdonságának, hiszen azt a 2010. évi LVI. tv. vezette be. A visszaesőkre vonatkozó szigorítás viszont nem lehet tettarányos, hiszen a visszaesés elsősorban az elkövető személyét jellemzi. Csak remélhető, hogy a javaslat a prevenciós szempontokat a visszaesők-nél is figyelembe vette. Esetükben ugyanis éppen a megelőzés gondolata indokolhat a tettarányos megtorlásnál súlyosabb büntetést.²²⁹

A Btk. számos rendelkezése szigorúbb elődjénél.²³⁰ Így kifejezetten a szigorítást szolgálja az indokolás szerint a büntethetőség minimális elévülési idejének felemelése öt évre,²³¹ illetve például az, hogy a szabadságvesztés büntetési tételének maximuma bünszervezetben, különös vagy többszörös visszaesőként történő elkövetés, illetve halmazati vagy összbüntetés esetén huszonöt évre emelkedik.²³² Különös részi szigorítás például az, hogy a pénzhamisítás minősített esetének büntetési tétele öt évtől tíz évig terjedőről, öt évről tizenöt évig terjedő szabadságvesztésre emelkedik.²³³

Az elvárt szigorítás túlhangsúlyozása azonban olyan abszurd megállapításokhoz vezet, mint például „a szigorítás elvét követve, a közérdekű munka legkisebb mértéke negyvennyolc, legnagyobb mértéke háromszáztizenkét órára emelkedik”.²³⁴ A korábbi kódex alapján „a közérdekű munka [...] legkisebb mértéke negyvenkettő, legnagyobb mértéke háromszáz óra”.²³⁵ Az új kódex így valóban súlyosabb, de az annak alapján ledolgozandó további hat, illetve tizenkét óra nyilvánvalóan nem tekinthető olyan módosításnak, melynél az indokolásban a szigorítást kellene hangsúlyozni. Más esetekben pedig az kérdéses, hogy az újdonság nem csupán a szigor híveinek kielégítését szolgáló látszatintézkedés-e.

228 A Btk. javaslatának Általános Indokolása I. pont.

229 Vókó (2002) 37. o.

230 A katalogizálást az általános részét tekintve Háger Tamás (2015) 68-75. o.

231 A Btk. javaslatának 26. §-ához fűzött indokolás.

232 A Btk. javaslatának 36. §-ához fűzött indokolás.

233 A Btk. javaslatának 388. §-ához fűzött indokolás.

234 A Btk. javaslatának 47. §-ához fűzött indokolás.

235 Btk. 49. § (4) bek.

Az enyhítés nem kapott ilyen kiemelt szerepet az általános indokolásban, hiszen arra a NEP sem utal, illetve azt jóval kevésbé lehet (szimbolikus jogalkotásként²³⁶) politikai aprópénzre váltani. A jogirodalom elfogulatlan elemzése szerint azonban a Btk. számos vonatkozásban enyhítést jelentett, így ilyen például 1) „a pénzbüntetés napi összege esetén az alsó határ csökkentése,²³⁷ 2) a járművezetéstől eltiltás alsó határának leszállítása²³⁸ [...], 3) a határozott tartamú szabadságvesztésből való feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjának korábbi meghatározása,²³⁹ 4) a méreggel visszaélés²⁴⁰ alacsonyabb büntetési tétele.

Az enyhítéseket és szigorításokat áttekintve még az sem biztos, hogy a Btk. több rendelkezése lenne szigorúbb, mint enyhébb. Ennek kapcsán találóan állapítja meg Jávorszky – az általános rész kimerítő és példaértékű katalógizálása alapján –, hogy „a szigorúság áttételesen érvényesül, a számos súlyosabb elbírálást eredményező változás mellett jócskán találhatunk olyan rendelkezéseket, melyek enyhítő hatása vitathatatlan. Tovább árnyalja a képet, ha az egyes különös részi törvényi tényállásokat vesszük górcső alá”.²⁴¹

Ráadásul a számszerűség – ahogyan az újszerűség esetén – itt sem döntő tényező, hiszen egyetlen enyhítés is lehet ugyanolyan (vagy még nagyobb) hatású gyakorlatban, mint tíz más szigorítás. Így a feltételes szabadságra bocsáthatóságra vonatkozó előírások módosulása²⁴² sokkal több esetet érint, mint a pénzhamisítás minősített esetének büntetési tétele.²⁴³

A szigorítás és enyhítés egyébként a leginkább konkrétan, és így a legpontosabban nem az egész kódex, hanem az elkövető adott ügyben elbírált cselekményeit tekintve vizsgálható. Éppen erre az önmagában is igen komplex kérdésre kell választ adnia a mindennapi joggyakorlatnak, amikor az időbeli hatály kérdését vizsgálja.²⁴⁴

236 A fogalom egyik szép meghatározása szerint „a bűnözés értelmezése és a kezeléséről alkotott elképzelések döntően a bűnözési félelemtől hajtott közvélemény és a szavazóit kiszolgálni vágyó politikusok diskurzusában formálódnak”. Borbíró (2008) 175. o., a büntető populizmusról átfogóan Gönczöl (2013) 155-165. o.

237 Hágér (2015) 71. o.

238 Nagy (2015) 1. o.

239 Nagy (2015) 1; Hágér (2015) 71. o.

240 A Btk. javaslatának 188. §-ához fűzött indokolás.

241 Jávorszky (2013) 58--65. o.

242 Btk. 38. § (2) bek. a) pont.

243 Btk. 389. § (2) bek.

244 Erre lásd pl. Hágér (2015), ill. Busch (2014) 495–503. o.

3.2. AZ ÚJ KÓDEX ÉS A HAZAI BÜNTETŐPOLITIKAI ÉRŐTÉR

A kodifikációk jogszociológiai vizsgálatának egyik módszere annak vizsgálata, hogy a kodifikációs bizottságok résztvevői közül hányan kapcsolódnak az egyes hivatásrendekhez, az egyetemi-tudományos szférához vagy minisztériumi apparátushoz.²⁴⁵ Egyesek szerint a Btk. kapcsán a végső változat „előkészítés[é]ben a technokrácia és a központi operatív irányítás érvényesült”, illetve a „tervezet kidolgozásában az ügyészség szerepe túl-, a többi érintetté pedig aluldimenzionált volt”.²⁴⁶ Mások szerint:

„a kódex [...] végleges szövegszerű javaslatát előkészítő és előzetesen megvitató bizottság [...] munkájában professzor már nem is vett részt, a felkért külsős szakemberek között bíró nem volt, a munkát [...] egy a minisztériumba berendelt felkészült ügyész irányította. [...] A néhány főből álló ambiciózus fiatal egyetemi oktatók valamennyi tagját egyetlen szál kötötte össze: kivétel nélkül valamennyien folytattak és folytatnak ügyvédi gyakorlatot”.²⁴⁷

A résztvevők foglalkozása alapján azonban egy kodifikációt igen nehéz pontosan megítélni, hiszen az egyeztetési folyamatban történő részvétel nem jelenti a szakmai javaslatok elfogadását. Arról már nem is beszélve, hogy hazánkban az egyetemi szféra egyáltalán nem egyértelműen határolódik el a többitől,²⁴⁸ így például az egyetemi oktatók egy része ügyvéd, illetve ügyész (is).

A szakirodalom recepcióját tekintve a Btk. javaslatának indokolása csak olyan általános megállapításokat tartalmaz, mint például „a felbujtó büntetését illetően a jogtudomány [...] álláspontja egyöntetű abban, hogy a felbujtó büntetőjogi felelőssége elvileg ugyanolyan mértékű, mint a tettesé”.²⁴⁹

A Btk. újdonságai számos más esetben akkor is jogirodalmi javaslatra épülnek, ha arra az indokolás nem utal, így 1) a cselekmény büntetendőségét és az elkövető büntethetőségét kizáró okok elkülönítését²⁵⁰ tekintve Wiener A. Imre,²⁵¹ 2) a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjának maximálása²⁵² vonatkozásában Nagy Ferenc,²⁵³ 3) az erőszakos kö-

245 Pétervári (2015) 609. o. A cikk e kérdést érintőlegesen a Btk. vonatkozásában is vizsgálja.

246 Csomós (2014) 33. o.

247 Tóth (49. lj.) 528. o.

248 Utal erre Pétervári (2015) 609. o. is.

249 A Btk. javaslatának 12–14. §-aihoz fűzött indokolás 6. pont.

250 A Btk. javaslatának általános indokolása, III.5. pont.

251 Wiener (2000) 79. o.

252 Btk. 43. § (1) bek.

253 Így pl. Nagy (2005) 208. o.

zöszülés és a szemérem elleni erőszak összevonása²⁵⁴ kapcsán Szomora Zsolt.²⁵⁵

Figyelemmel kell lenni arra is, hogy korábbi kódexek is tartalmaztak olyan rendelkezéseket, amelyek a szakirodalom javaslatain alapultak. Ilyen volt például a közvetett tettesség, amelyet Sántha Ferenc²⁵⁶ és Szomora Zsolt²⁵⁷ is javasolt, majd a 2009. évi LXXX. törvény beiktatott az 1978. évi kódexbe. A Btk. tehát akkor is sokszor – ha közvetetten is – jogirodalmi javaslaton alapult, amikor a korábbi kódexek szabályozását vette át.

Természetesen számos olyan rendelkezés is van, amely a konkrét és kidolgozott tudományos javaslatok ellenére nem változott. Így például az új kódex fenntartotta az elkobzás és vagyoneklobzás indokolatlan megkülönböztetését,²⁵⁸ nem különíti el teljesen az önrendelkezés sérelmére, illetve a passzív alany életkorára tekintettel büntetendő nemi bűncselekményeket,²⁵⁹ illetve hiányzik abból a legkedvezőbb büntetőtörvény alkalmazására vonatkozó rendelkezés.²⁶⁰

3.3. AZ ÚJ KÓDEX ÉS A NEMZETKÖZI (EURÓPAI UNIÓS) KÖTELEZETTSÉGEK, KÜLFÖLDI PÉLDÁK

A Btk. javaslata természetesen messzemenően figyelemmel van azokra a jogharmonizációs kötelezettségekre, amelyeket hazánk vonatkozásában nemzetközi és európai szervezetek instrumentumai tartalmaznak.²⁶¹ Ez tükröződik a preambulumban, amely utal arra, hogy a kódex megalkotása „Magyarország nemzetközi jogi és európai uniós kötelezettségeinek figyelembevételével” történt. A Btk. jogharmonizációs klauzulát is tartalmaz, amelyből kifejezetten kitűnik, hogy mely rendelkezései mögött áll európai uniós kötelezettség.²⁶² Ennek felsorolása egyébként nem teljes, mivel bizonyos esetekben csak a Btk. javaslatának indoklásából tudjuk meg, hogy más rendelkezései mögött is európai uniós kötelezettség teljesítése áll. Így például a 2011/93/EU irányelvre vezethető vissza a foglalkozástól eltiltás egyik új

254 Btk. 197. §.

255 Így pl. Szomora (2009) 186–187. o.

256 Sántha (2000) 225–232. o.

257 Szomora (2002) 25–28. o.

258 Btk. 72–73., illetve 74–75. §-ai. Vö. Hollán (2007) 35–42. o.

259 Btk. 197. § (2) bek. Vö. Szomora (2009) 246. o.

260 Btk. 2. § (2) bek. Vö. Békés (2005) 484. o.

261 Ld. Kara (2015).

262 Btk. 465. § (1) bek.

esetkörének²⁶³ bevezetése, illetve az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele elnevezésű új intézkedés²⁶⁴ beiktatása.

A jogharmonizációs kötelezettségeket sok esetben már az 1978. évi kódex, illetve annak módosításai teljesítették, így a Btk. már eleve olyan szabályozást vett át, ami megfelel a nemzetközi jogi (európai uniós) követelményeknek. Így például „az elévülés félbeszakadására és nyugvására vonatkozó rendelkezések az elmúlt években többször változtak. A változtatásokat részben a Magyarország által vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek” indokolták, így az 1978. évi Btk. „korszerűsített rendelkezései nem szorulnak revízióra”.²⁶⁵

Vannak viszont olyan rendelkezések, amelyeket a kodifikáció alkalmával igazítottak hozzá a régebb óta fennálló jogharmonizációs kötelezettséghez. A korábbi kódex privilegizált esetként szabályozta a váltópénzre, illetve a kisebb vagy azt el nem érő értékű pénzre elkövetett pénzhamisítást.²⁶⁶ Ennek büntetési tétele azonban nem felelt meg a 2000/383/IB számú kerethatározat 6. cikkében a tagállamoktól megkívánt büntetőjogi fenyegetettség mértékének. Így a Btk. a korábbi jogban szereplő privilegizált esetet már nem tartalmazza, a bíróság az ilyen cselekmények „kisebb tárgyi súlyát” a büntetés enyhítésének lehetőségével élve értékelheti.²⁶⁷

A külföldi jogok megoldásai igen komoly szerepet játszottak a magyar büntetőjog kodifikációjában, különösen az 1843. évi javaslat, illetve az 1878. évi Btk. megalkotásakor.²⁶⁸ De még a Be. általános indokolása is tartalmazott külön „A külföldi minták és a Javaslat” című módszertani megalapozó részt.²⁶⁹ A külföld irányában való nyitottság hagyománya a Btk. kodifikációjának kezdetén még folytatódni látszott, hiszen számos külföldi kódexet lefordítottak magyar nyelvre.²⁷⁰

Mindehhez képest – legalábbis számomra – meglepő a külföldi példák igen alacsony hivatkozási száma a Btk. javaslatának indokolásában. Ebben a vonatkozásban a Btk. általános részében ráadásul csak olyan általánosságok jelennek meg, hogy az adott kérdésről „a legtöbb

263 Btk. 52. § (3) bek.

264 Btk. 77. §.

265 A Btk. javaslatának 28. §-ához fűzött indokolás.

266 1978. évi Btk. 304. § (3) bek.

267 A Btk. javaslatának XXXVIII. fejezetéhez fűzött indokolás.

268 Ld. erre pl. Kormány-Szalóki (2011). Sőt „több mint másfél száz évvel ezelőtt [...] egy-egy jelentősebb kódex készítésekor még külföldi szaktekintélyek véleményét is kikérték” Tóth (2012) 534. o.

269 A Be. javaslatának általános indokolása, IV. pont.

270 Erről számol be például Ligeti (2006) 6. o.

európai büntetőkódex is rendelkezik”.²⁷¹ Üdítő kivétel az egyenesági rokonok közötti vérferőtőzés büntetési tételének csökkentése, amire külföldi példára hivatkozással került sor.²⁷²

Lehetséges egyébként, hogy a külföldi kitekintést az indokolásban más helyeken nem tartották szükségesnek megjeleníteni, de azért az hatással volt a Btk. normaszövegére. Így feltehetően külföldi előképe van annak is, hogy a Btk. a kábítószerrel való kereskedelemmel kapcsolatos vagyonekhozás kapcsán is megfordította a bizonyítási terhet.²⁷³

Más esetekben ezt viszont részemről csak remélni tudom. A jog-összehasonlítást ugyanis nem pótolja még a nemzetközi jogharmonizációs instrumentumok figyelembevétele sem. Ez utóbbiak ugyanis eleve fragmentálisak (így például az általános rész nagy részét és számos bűncselekménycsoportot, például az élet elleni bűncselekményeket nem érintik), illetve azokat sok esetben a nemzeti jog büntetőtényállásainál magasabb absztrakciós fokon határozzák meg.

A javaslat indokolása szerint a korábbi kódexben szabályozott,²⁷⁴ „a közművelődési feladatok ellátására rendelt épület területén történő elkövetés nem lesz minősített eset, azt ugyanis a nemzetközi egyezmények nem teszik kötelezővé”.²⁷⁵ Ez a megközelítés azonban a nemzetközi kötelezettségek szerepének félreértéséről tanúskodik. A nemzetközi egyezmények ugyanis csak a büntetni rendelés minimumát írják elő, azokból nem következik az addig fennálló szigorúbb nemzeti szabályozás megszüntetése (az a fenti esetben is mindenképpen érdemi indokolást igényelt volna). Ezzel szemben a nemzetközi joghoz való helyes viszonyulást példaszerűen tükrözi az indokolás egy másik része, amely szerint: „a szerzői jog területén fennálló nemzetközi kötelezettségeink [...] csupán a szándékos és kereskedelmi mértékű »szerzői jogi kalózkodásra« nézve teszik kötelezővé a büntetőjogi szankciók előírását, a kereskedelmi mértéket el nem érő cselekmények esetén nincs olyan körülmény, amely ezen a területen a nemzetközi normáknál szigorúbb büntetőjogi szabályozást indokolná.”²⁷⁶

Sok esetben a nemzetközi jog nem érdemi, hanem csak terminológiai változást hozott, így részben erre vezethető vissza a „szexuális visszaélés”,²⁷⁷ illetve a „prostituáció” kifejezések megjelenése kodifikált büntetőjogunkban.²⁷⁸

271 A Btk. javaslatának 15. §-ához fűzött indokolás.

272 1978. évi Btk. 203. § (1) bek.; Btk. 199. § (1) bek.; illetve a Btk. javaslatának 199. §-ához fűzött indokolás.

273 Btk. 74. § (1) bek. c) pont, 74. § (5) bek. c) pont. A külföldi példára a korábbi hazai szakirodalomból Hollán (2003) 19–27. o.

274 1978. évi Btk. 282/B. § (2) bek. b) pont.

275 A Btk. javaslatának XVII. Fejezethez fűzött indokolás, 4. pont.

276 A Btk. javaslatának 384. §-ához fűzött indokolás.

277 A Btk. javaslatának 198. §-ához fűzött indokolás.

278 A Btk. javaslatának 196. §-ához fűzött indokolás.

BIBLIOGRÁFIA

„Tervezet a Büntető törvénykönyvről” *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2007/1. o.

Adler, Freda/ Mueller, Gerhard O. W. / Laufer, William S. (1998)
Kriminológia. [1998] Osiris, Budapest, 2000.

Ambrus István: A kapcsolati erőszak néhány büntetőjog-dogmatikai kérdése. *Családi Jog*.
2014/2. 18–24. o.

Asp Petter et. al. (2009) A Manifesto on European Criminal Policy – European Criminal
Policy Initiative Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik – www.zis-online.com
707-716. http://www.zis-online.com/dat/artikel/2009_12_383.pdf.
(Utolsó megtekintés: 2016. december 1.)

Bárándy Gergely – Bárándy Aliz (2013) Gondolatok az új Büntető Törvénykönyv elvi
jelentőségű rendelkezéseiről, *Bűnügyi Szemle*, 2013/3.

Beccaria, Cesare (1764) *Dei Delitti E Delle Pene*. [1764] *Büntett és Büntetés* (ford.: Sebes-
tyén Pál, ellenőrizte Hajdu Gyula és Fogarassy Miklós). „Az állam- és jogtudományok
úttörői 6.” Akadémiai, Budapest, 1967.

Békés Ádám (2005) „Büntetőpolitika és jogbiztonság” *Magyar Jog*, 2005/8.

Békés Imre (1980) A büntetőjog és a büntetőjog tudomány, In: *Magyar büntetőjog, álta-
lános rész* (szerk. Földvári József). BM kiadó, [Budapest], 1980. 9–33. o.

Békés Imre (2003) A büntetőjog és a büntetőjog tudománya, In: *Büntetőjog, általános rész*
(szerk. Békés Imre). 2., hatályosított kiadás HVG-ORAC, Budapest, 2003. 17–37. o.

- Bócz Endre (2003) Büntetőpolitika és büntetőjogi kodifikáció, *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2003/3: 13-24. o.
- Bócz Endre (2006) *Büntetőeljárás jogunk kalandjai. Sikerek, zátonyok és vargabetűk*. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2006.
- Borbíró Andrea (2008) »Three Strikes and You're Out« Magyarországon – kriminálpolitikai racionalitás vagy szimbolikus jogalkotás? *Acta Facultatis Politico-Iuridicae*, 2008.
- Gönczöl Katalin: A büntető populizmus és a társadalmi kirekesztettség *Acta Facultatis Politico-Iuridicae*, 2013. 155–165.
- Busch Béla (2014) Az új Btk. Általános Részének alapfogalmai (hatály, a bűncselekmény, a tettesek és részesek, a társadalomra veszélyesség), *Jogtudományi Közöny*, 2014/11. 495–503. o.
- Császár Mátyás (2011) A büntetőügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködés intézményi jogi aktusai a Lisszaboni Szerződés előtt és után, *De Iurisprudentia et Iure Publico*, 2011/3. 29-73. o.
- Csemáné Váradí Erika (2006) A gyermek és fiatalkori bűnözés, In: *Kriminológia – Szakkriminológia* (Gönczöl Katalin–Kerezi Klára–Korinek László–Lévay Miklós). Complex, Budapest, 2006. 525–542. o.
- Csomós Tamás (2014) Az új Btk. időbeli hatályra vonatkozó rendelkezései a gyakorló jogász szemével, *Magyar Jog*, 2014/1.
- Deák Zoltán (2012) A kár büntetőjogi fogalmáról – megjegyzések egy eseti döntés margójára, *Magyar Jog*, 2012/6. 369–374. o.
- Farkas Ákos (1996) A kriminálpolitika és a jogdogmatika szerepe a büntető igazságszolgáltatásban, *Jogtudományi Közöny*, 1996/3. 93–109. o.

- Farkas Ákos (2011) Az Európai Bíróság és a kölcsönös elismerés elvének hatása az európai büntetőjog fejlődésére, *Miskolci Jog Szemle*, 2011/02. 62–77. o.
- Fayer László (1905) *A magyar büntetőjog kézikönyve*. Franklin Társulat, Budapest, 1905
- Fehér Lenke (1998) A női bűnözés, In: *Kriminológiai ismeretek – Bűnözés – Bűnözéskontroll* (szerk. Gönczöl Katalin–Korinek László–Lévay Miklós). Corvina, Budapest, 1998. 272–279. o.
- Feuerbach, Anselm (1847) *Lehrbuch des gemeinen in Deutschland gültigen peinlichen Rechts*, Georg Friedrich Hayder Verlag, Giessen, 1847.
- Finkey Ferencz (1902) *A magyar büntetőjog tankönyve*. Politzer és Fia Könyvkereskedése, Budapest.
- Finszter Géza–Hajas Gábor–Irk Ferenc–Kerezsi Klára–Kiss Anna–Márki Zoltán: Magyar kriminálpolitikai és rendvédelmi koncepció (szerk. Irk Ferenc), In: *Kriminológiai Közlemények* 57. szám, 1999.
- Földvári József (1979) Modern burzsoá kriminológiai kutatások és elméletek, In: *Kriminológiai alapismeretek* (szerk. Vigh József). Tankönyvkiadó, Budapest, 1979. 67–82. o.
- Földvári József (1987) *Kriminálpolitika*. KJK, Budapest, 1987.
- Franczia Barbara (2013) Az ittas járművezetés jogalkalmazási dilemmái az új Btk. tükrében, *Jura*, 2013/2. 51–56. o.
- Gajduscheck György (2002) Előszó és Bevezetés, In: Tony Rossiter (2002) (ed.) *A közpolitika formálásának gyakorlata a brit és a magyar közigazgatásban*, Civil Service College–Magyar Közigazgatási Intézet, Budapest, 2002. 3–32. o.
- Gellér Balázs (2015) Büntetéskiszabás Magyarország negyedik Büntető Törvénykönyvében, *Jogtudományi Közöny*, 2015/2.

- Gönczöl Katalin (1987) *Bűnözés és társadalompolitika*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987.
- Gönczöl Katalin (2002) A nagypolitika rangjára emelkedett büntetőpolitika, *Jogtudományi Közlöny*, 2002/5. 197–204. o.
- Gönczöl Katalin (2013) *A büntető populizmus és a társadalmi kirekesztettség*, *Acta Facultatis Politico-Iuridicae*, 2013. 155–165. o.
- Györgyi Kálmán (1984) *Büntetések és intézkedések*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984.
- Hack Péter (2013) *Új büntető törvénykönyv. Hagyomány és megújulás a büntetőjogban*. Bibó István Szakkollégium, Budapest, 2013.
- Háger Tamás (2015) A büntető törvény időbeli hatályára vonatkozó rendelkezések mint alapvető alkotmányos, garanciális szabályok, *Bűnügyi Szemle*, 2015/3. 68–75. o.
- Heller Erik (1945) *A magyar büntetőjog általános tanai*. Grill, Budapest, 1945.
- Hippel, von Robert (1925) *Deutsches Strafrecht*, I. k. Springer, Berlin, 1925.
- Hippel, von Robert (1932) *Lehrbuch des Strafrechts*, Berlin, 1932.
- Hollán Miklós (2003) A bűncselekményből eredő vagyon elvonása: az angol megoldás jellegzetességei, *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2003/4. 19–27. o.
- Hollán Miklós (2007) Az elkobzás a vagyoneklobzás szabályozásának egyesítéséről, *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2007/1. 35–42. o.
- Hollán Miklós (2008) *Vagyoneklobzás*. Bűncselekményből eredő vagyon elkobzása. HVG-ORAC, Budapest, 2008.

- Hollán Miklós (2013) A hivatali vesztegetés szabályozása az új Btk.-ban, *Iustum Aequum et Salutare* 2013/4. 141–168. o.
- Hollán Miklós (2014a) A hatósági eljárással kapcsolatos vesztegetés az új büntető kódexben, *Miskolci Jogi Szemle*, 2014/1.
- Hollán Miklós (2014b) „A gazdálkodó szervezettel kapcsolatos passzív vesztegetés az új büntető kódexben” *Magyar Jog*, 2014/2. 108–120. o.
- Hollán Miklós (2014c) *Korrupciós bűncselekmények az új büntetőkódexben*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2014.
- Horváth Tibor (1981) *A büntetési elméletek fejlődésének vázlata*. Akadémiai, Budapest, 1981.
- Irk Albert (1928) *A magyar anyagi büntetőjog*. Dunántúl, Pécs, 1928.
- Irk Ferenc (1994) Kriminálpolitika és értékvédelem, *Jogtudományi Közlöny*, 1994. július/ augusztus. 314–318. o.
- Irk Ferenc (1998) Balesetek, gondatlan bűnözés, közlekedési bűnözés, In: *Kriminológiai ismeretek - Bűnözés - Bűnözéskontroll* (szerk. Gönczöl Katalin–Korinek László–Lévay Miklós). Corvina, Budapest, 1998. 198–210. o.
- Irk Ferenc (2006) A közlekedési bűnözés, In: *Kriminológia - Szakkriminológia* (Gönczöl Katalin–Kerecsi Klára–Korinek László–Lévay Miklós). Complex, Budapest, 2006. 501-524. o.
- Jávorszki Tamás (2013) Az időbeli hatály értelmezése az új Btk. Általános Részének egyes rendelkezései kapcsán, *Jogelméleti Szemle*, 2013/2. 58–65. o.
- Kaiser, Günter (1976) *Kriminologie, Eine Einführung in die Grundlagen*, C.F. Müller, Karlsruhe, 1976.

- Kara Ákos (2015) Nemzetközi kötelezettségek, ajánlások és az új Btk., *Jogtudományi Közlöny*, 2015/10.
- Karsai Krisztina (2012) Az Európai kriminálpolitika kiáltványa. Az európai kriminálpolitika megszületése. *EJ*, 2012/3. 9–18. o.
- Kerecsi Klára (1998) Az erőszakos bűnözés, In: *Kriminológiai ismeretek – Bűnözés – Bűnözés-kontroll* (szerk. Gönczöl Katalin–Korinek László–Lévay Miklós). Corvina, Budapest, 1998. 155–171. o.
- Kó József (2006) Vagyon elleni bűncselekmények, In: *Kriminológia – Szakkriminológia* (Gönczöl Katalin–Kerecsi Klára–Korinek László–Lévay Miklós). Complex, Budapest, 2006. 333–353. o.
- Korinek László–Lévay Miklós (2006) A kriminológia fogalma, feladata, kutatási területei, In: *Kriminológia – Szakkriminológia* (Gönczöl Katalin–Kerecsi Klára–Korinek László–Lévay Miklós). Complex, Budapest, 2006. 23–41. o.
- Korinek László (2006) A kriminológia tudományának létrejötte; A XX. század kriminológiai elméletei; A terrorizmus, In: *Kriminológia – Szakkriminológia*, szerk. Gönczöl Katalin–Kerecsi Klára–Korinek László–Lévay Miklós). Complex, Budapest, 2006. 43–68., 69–151., 445–465. o.
- Korinek László (2007) A büntetőpolitika irányelvei Magyarországon, In: *A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990-2005. I. kötet* (szerk. Jakab András és Takács Péter). Gondolat–ELTE ÁJK, Budapest, 2007. 473–496. o.
- Kormány Zita–Szalóki Gergely (2011) A Csemegi kódex szankciórendszere I., *Jogelméleti Szemle*, 2011/3.
- Kövér Ágnes (1991) A börtönnépesség csökkentésére irányuló angol büntetőpolitika eszközei és beavatkozási szintjei, *Magyar jog* 1991/11. 680–687. o.

Kránitz Mariann (1988) A korrupciós bűnözés. KJK, Budapest, 1988.

Kránitz Mariann (1998) A korrupció, In: *Kriminológiai ismeretek – Bűnözés – Bűnözéskezelés*, szerk. Gönczöl Katalin–Korinek László–Lévay Miklós). Corvina, Budapest, 1998. 172-185. o.

Lévay Miklós (1998) „A magyar kriminológiai gondolkodás fejlődése a kialakulástól a XX. század nyolcvanas éveinek végéig” In: *Kriminológiai ismeretek – Bűnözés – Bűnözéskezelés* (szerk. Gönczöl Katalin–Korinek László–Lévay Miklós). Corvina, Budapest, 1998. 9-44. o.

Lévay Miklós (2007) A büntetőjog társadalmi szerepének változása 1985-2005 között, In: *A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990-2005. I. kötet* (szerk. Jakab András és Takács Péter). Gondolat–ELTE KJK, Budapest, 2007. 497-514. o.

Ligeti Katalin (2003) Hungarian National Report on Corruption and Related Offences in International Business Relations, In: *Young Penalist Conference on Corruption and Related Offences in International Business Relations*, ed.: Katalin Ligeti, Working Papers No 18.” MTA JI, Budapest, 2003. 65-98. o.

Ligeti Katalin (2006) Az új Büntető törvénykönyv általános részének koncepciója, *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2006/1.

Ligeti Katalin (2008) Bevezetés, In: *Az európai büntetőjog kézikönyve*, szerk. Kondorosi Ferenc–Ligeti Katalin, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008. 21-29. o.

Ligeti Katalin (2009) Kriminálpolitika, In: *A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve – I. szerk. Borbíró Andrea–Kerecsi Klára*, Országos Bűnmegelőzési Bizottság, Budapest, 2009. 59-85. o.

Ligeti Katalin–Wiener A. Imre (2002) Jogszabálytan, In: *Büntetőjog. Általános Rész*, szerk. Wiener A. Imre, KJK-KERSZÖV, Budapest. 13-49. o.

- Liszt, von Franz (1905) *Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge*. J. Guttentag, Berlin, 1905.
- Merényi Kálmán (1987) *A szexuális erőszak* (Kutatási beszámoló), KJK, Budapest, 1987.
- Mészáros Ádám (szerk.) (2014) *Fiatal büntetőjogászok az új büntető törvénykönyvről*. Magyar Jog- és Államtudományi Társaság, Szeged–Budapest, 2014.
- Miskolczi Barna (2015) Kodifikátori gondolatok az új Btk. Különös részéről de lege lata és de lege ferenda, *Jogtudományi Közlöny*, 2015/5. 281–291. o.
- Nagy Ferenc (2004) *A magyar büntetőjog általános része*. 3. kiadás. Korona, Budapest, 2004.
- Nagy Ferenc (2005) *Tanulmányok a Btk. általános részének kodifikációjához*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2005.
- Nagy Ferenc (2007) A magyar büntető anyagi jog (át)alakulása a rendszerváltozás óta, In: *A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990–2005*. I. kötet szerk. Jakab András–Takács Péter, Gondolat Kiadó–ELTE ÁJK, Budapest, 2007. 431–463. o.
- Nagy Ferenc (2008) *A magyar büntetőjog általános része*. HVG-ORAC, Budapest, 2008.
- Nagy Ferenc (2015) A szakciórendszer, *Jogtudományi Közlöny*, 2015/1.
- Nagy Ferenc (2002) Az európai büntetőjog fejlődési irányairól és jogállami alapjairól, *Európai Jog*, 2002/4. 3–8. o.
- Nagy László Tibor (2006) Az erőszakos bűnözés, In: *Kriminológia – Szakkriminológia*, szerk. Gönczöl Katalin–Kerecsi Klára–Korinek László–Lévay Miklós, Complex, Budapest, 2006. 355–376. o.
- Peters, Karl (1932) *Die Kriminalpolitische Stellung des Strafrichters bei der Bestimmung der Strafrechtsfolgen*, Springer, Berlin, 1932.

- Póczik Szilveszter (2006) A bűnözés és kisebbségek, In: *Kriminológia – Szakkriminológia* szerk. Gönczöl Katalin–Kerecsi Klára–Korinek László–Lévay Miklós, Complex, Budapest, 2006. 579–596. o.
- Sántha Ferenc (2000) Még egyszer a közvetett tettességről – Javaslat a törvényi szabályozásra, *Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Juridica et Politica*, 2000. 225–232. o.
- Szabó András (1995) Büntetőpolitika és alkotmányosság, *Jogtudományi Közlöny* 50. évf. (1995) 9. sz., 418–424. o.
- Szabó Imre (1973) Jogfejlődésünk tendenciája és problémái, *Jogtudományi Közlöny*, 1973/11. 557–563. o.
- Szabó Tamás (2015) Bevezetés a közpolitikába, In: Dr. Gellén Márton–Szabó Tamás–Dr. Hosszú Hortenzia–Szabó Tamás: *Közpolitika – alapok, modellek, reformok*. Complex, Budapest, 2015. 9–89. o.
- Szomora Zsolt (2002) A közvetett tettesség de lege ferenda, *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2002/4. 25–28. o.
- Szomora Zsolt (2009) *A nemi bűncselekmények alapkérdései*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2009.
- Szomora Zsolt (2013) Megjegyzések az új Büntető Törvénykönyv nemi bűncselekményekről szóló XIX. Fejezetéhez, *Magyar Jog*, 2013/11. 649–657. o.
- Tauber István (1998) A vagyon elleni bűnözés; A deviancia mint kisebbség, a kisebbségek devianciája, In: *Kriminológiai ismeretek – Bűnözés – Bűnözéskontroll*, szerk. Gönczöl Katalin–Korinek László–Lévay Miklós. Corvina, Budapest, 1998. 137–154., 196–308. o.
- Tóth Mihály (1996) *Gazdasági bűncselekmények az alakuló joggyakorlatban*. ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 1996.

- Tóth Mihály (2006) A fehérgalléros bűnözés, a gazdasági bűnözés, In: *Kriminológia – Szak-kriminológia* szerk. Gönczöl Katalin–Kerecsi Klára–Korinek László–Lévay Miklós). Complex, Budapest, 2006. 399–420. o.
- Tóth Mihály (2013) Az új Btk. bölcsőjénél, *Magyar jog*, 2013/9. 525–534.
- Udvarhelyi Bence (2013) Büntető anyagi jogi jogharmonizáció az Európai Unióban, *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, Tomus XXXI. (2013) 295–315. o.
- Vámbéry Ruzstem: *Büntetőjog*. Grill, Budapest, 1913.
- Vaskuti András (2013) *A Büntető Törvénykönyv 2012–1978*. Complex Kiadó, Budapest, 2013.
- Verebics János (2013) Az információs bűncselekmények és az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tételének lehetősége az új Btk.-ban, *Gazdaság és Jog*, 2013/2. 3–7. o.
- Vigh József (1979) A kriminológiai nézetek és kutatások történeti áttekintése a II. világháborúig, In: *Kriminológiai alapismeretek*, szerk. Vigh József. Tankönyvkiadó, Budapest, 1979. 41–65. o
- Vigh József (1992) *Kriminológiai alapismeretek*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1992.
- Vigh József (1995) Kriminálpolitikai alapelvek, In: *Kriminológiai Közlemények*, Különkiadás, 1995.
- Vigh József (1998): Bűnismétlők visszaesők, veszélyes bűnözők, In: *Kriminológiai ismeretek – Bűnözés – Bűnözéskontroll*, szerk. Gönczöl Katalin–Korinek László–Lévay Miklós. Corvina, Budapest, 1998. 280–295. o.
- Virág György (2006) Családon belüli erőszak, In: *Kriminológia – Szakkriminológia* (szerk.: Gönczöl Katalin–Kerecsi Klára–Korinek László–Lévay Miklós). Complex, Budapest, 377–398. o.

Vogel, Joachim (2011) Art 83 In: Das Recht der Europäischen Union: EUV/AEUV. Loseblattausgabe (hrsg.: Grabitz / Hilf / Nettesheim). 43. Ergänzungslieferung. Beck, München, 2011. 6–7. o.

Vókó György (2002) A büntetési teóriák racionalitásai, *Büntetőjogi Szemle*, 2002/1.

Wiener A. Imre (1999): Büntetőpolitika – büntetőjog (jogszabálytan), In: Büntetendőség, büntethetőség. Büntetőjogi tanulmányok. Átdolgozott kiadás, szerk. Wiener A. Imre. Jog és Jogtudomány 13. KJK–MTA Állam és Jogtudományi Intézet, Budapest, 1999. 9–80. o.

Wiener A. Imre (2000) *Elméleti alapok a büntetőtörvény általános része kodifikálásához*. MTA JTI, Budapest, 2000.

Wiener A. Imre (szerk.) (2003) *Büntetőjog Általános Rész – Tankönyv*. KJK, Budapest, 2003.

Zieschang, Frank (2004) A büntetőjog európaizálódásának esélyei és kockázatai, ford. Jacsó Judit, In: *Az Európai Unió hatása a büntetőjog fejlődésére*, szerk. Lévay Miklós–Kígyóssy Katink), Bíbor Kiadó, Miskolc, 2004. 246–247. o.

Zipf, Heinz (1973) *Kriminalpolitik, Eine Einführung in die Grundlagen*, Müller, Karlsruhe, 1973.

Zipf, Heinz (1980) *Kriminalpolitik*. Müller, Heidelberg-Karsruhe, 1980.

JOGSZABÁLYTÁR

KÖZREND ÉS KÖZBIZTONSÁG, KRIMINÁLPOLITIKA

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (Btk.)

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200100.TV

(Utolsó megtekintés: 2016. december 1.)

1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról (Be.)

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99800019.TV

(Utolsó megtekintés: 2016. december 1.)

2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról (Bv. tv.)

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1300240.TV

(Utolsó megtekintés: 2016. december 1.)

2005. évi CXXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0500135.TV

(Utolsó megtekintés: 2016. december 1.)

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem kiadványa.

Kiadó: Nemzeti Közszolgálati Egyetem;
Államtudományi és Közigazgatási Kar; www.uni-nke.hu
Felelős Kiadó: Prof. Dr. Kis Norbert Dékán
Címe: 1083 Budapest, Üllői út 82.
Kiadói szerkesztő: Kiss Eszter

978-615-5057-88-5 (PDF)

A kiadvány

a KÖFOP-2.1.1-VEKOP-15-2016-00001

„A közszolgáltatás komplex kompetencia,
életpálya-program és oktatás technológiai
fejlesztése” című projekt keretében
készült el és jelent meg.

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE